

Неспішні прогулянки по Києву Веде Анна Борисівна Островська

Вулиця Тарасівська, частина 1

Вулиця розташована між вул. Толстого і Жилянською. Вона прокладена в 30-тих рр. 19 століття під час забудови місцевості навколо Київського університету. Через близькість Київського університету місцевість, на якій розташована вулиця, була названа Латинським кварталом за аналогією з паризьким кварталом навколо Сорбонни. Побутує легенда, що назву вулиці дали українські студенти в Тараса Шевченка, але це не відповідає дійсності. Адже Шевченко (1809-1861) вперше приїхав до Києва в 1829 р. кріпаком козачком, а вулиця відома під цією назвою з 1830-тих рр..

До 1914 р. вулиця відносилася до 3-го розряду, її забудова була в основному 1 поверховою, будинки, як правило, належали міщанам.

Так, відомо, що після закладки університетського ботанічного саду в 1839 р. для нього на вул. Тарасівській був знятий як тимчасовий город у міщанки Байдачної за 20 руб., а також будинок поблизу Київського університету за 200 руб/рік.

На вулиці охоче селилися викладачі та студенти Київського університету. Дешеві квартири (по 3-4 рубля за кімнату) переходили як у спадок від одного покоління студентів до іншого. У 1860-1870-х рр. на вулиці з'явилися 2-3-поверхові будинки, але тихі відокремлені садиби і дешеві квартири надовго збережуться на цій вулиці. Студенти часто і харчувалися в тих будинках, де селилися. Але господині були різні, і не всім щастило. Так, Макаров в "Малій енциклопедії старовини" пише, що сильно не пощастило в цьому відношенні компанії студентів з Волинської губернії, що оселилися в 1859 р. в будинок полковниці Сув на Тарасівській вулиці і вирішили столуватися в закладі в сусідньому будинку. Один зі студентів, який сховався під ініціалами І.В.Е.Б писав: "Убогий обід наш, який служив нам їжею на цілий день, був не достатній для втамування голоду, і не раз доводилося голодним сідати за стіл і таким же вставати з-за нього. Щоб зарадити біді, ми вирішили купувати на базарі хліб і масло, які не раз служили нам десертом після обіду, а також вечерєю і сніданком. Траплялося не раз, незважаючи на сильне бажання їсти, відмовлятися від обіду з причини поганого смаку поданих страв. Одного разу я з таким ентузіазмом відскочив від столу, що ледь не розламав стілець, на якому сидів. Причиною тому була смажена картопля, смак якої явно вказував на присутність в ній свічкового сала. Не менш цього мучили нас огидні щі, приготовані з шкаралупи гороху, бобів або квасолі, які нагадували нам щось на зразок їжі, яка приготовлена для рогатої худоби. Відмовитися від столу було неможливо, так як ми через недосвідченість заплатили хазяйці за 2 місяці наперед."

Але поступово малоповерхова забудова вулиці зноситься і на її місці в кінці 19 - початку 20 ст. з'являються багатоповерхові будинки. З 1914 р. вулиця відноситься в 1 розряду, і Тарасівська стає вулицею поетів, художників,

архітекторів, професорів, адвокатів, лікарів. Одним словом, вулицею інтелігентів. Один з мешканців вулиці, журналіст Григорій Кіпніс пише: "Тарасівська перш за все і найбільше вулиця поетів. Важко зрозуміти, чому саме їх. Чи не тому, що сама Тарасівська - як поезія. Така істинно київська, вся в каштановому цвіту, вся в пахощах бузку, з бруківкою, круто спускається в бік річки нашого дитинства - Либіді, з вузькими тротуарами з жовтої цегли, красива, затишна, тиха. Знали поети, де жити і складати вірші".

Дійсно, на вулиці в різний час жили Ахматова і Волошин, Семен Гудзенко і Бенедикт Ліфшиць, Елан Блакитний і Максим Рильський.

Вулиця була прямо таки Меккою київської інтелігенції. Тут діяла суспільно-політична та культурна організація київської ліберальної інтелігенції "Громада", в різний час на Тарасівській жили філософи Орест Новицький та Олексій Гіляров, ботанік Афанасій Проговіч, художник Ге, архітектор Шлейфер, історик Михайло Грушевський. Дуже багато медиків або народилися, або жили на цій вулиці. Це і акушер-гінеколог Олександр Матвєєв, і академік Микола Волкович, що заснував у Києві хірургічне суспільство, і академік Борис Маньковський, який створив неврологічну школу в Україні, і член-кор. Ісаак Трахтенберг, який займався проблемами профілактичної медицини та екології, і професор Чайка. Одним словом, вулиця інтелігентів.

Але в той же час була у Тарасівської і недобра слава. Григорій Кіпніс пише: "її називали босяцькою вулицею, а то й бандитською, і це справді було так, хоча на самому початку Тарасівської, де досі розташована районна пожежна частина (колись з каланчею), знаходиться ще й міліцейська дільниця".

Але про все по порядку. Сьогодні ми поговоримо тільки про одну садибу №1, розташовану на розі вул. Толстого і Тарасівської.

У середині 19 століття садиба належала двом власникам - д.с.с. Опанасу Роговичу і чиновнику Павлу Шлейферу.

Опанас Семенович Рогович (1812-1872) був студентом першого набору Київського університету. Після закордонної практики в 1850 р. він став магістром кафедри ботаніки Київського університету, а, захистивши магістерську дисертацію, очолив її. Ботанік, палеоботанік, геолог, з 1852 по 1868 рр.. він був директором ботсаду, змінивши його засновника Траутфеттера. Провів важливі дослідження з акліматизації рослин.

Співвласник садиби - Павло Іванович Шлейфер (1814-1879) - батько відомого архітектора Григорія Шлейфера. Він народився в Києві і після Академії мистецтв викладав малювання в Київському Інституті Благородних дівичь. У 1847 р. він невдало конкурував з Т. Шевченко за посаду викладача малювання в Київському університеті. З 1852 р. був архітектором Київського навчального округу. Він будував Лютеранську кірху за проектом Штрёма, зводив 2 Київську гімназію, житловий будинок на вул. Безаківській. Він був живописцем-портретистом, в нашому Національному музеї є його роботи, зокрема "Портрет дружини". Помер Павло Шлейфер в 1879 р., похований на Байковому кладовищі.

В кінці 19 століття господарем садиби стає купець 1 гільдії Абрам Меєрович Бендерський, для якого в 1900 р. будують прибутковий будинок у стилі

Київського ренесансу з заокругленим кутом і кутовою башточкою. На початку 20 століття в цьому будинку оселився студент юридичного факультету Київського університету Бенедикт Лівшиц. Портрет молодого Лівшиця залишився у спогадах Олександра Дейча: "Коли я згадую про молодого Б.Лівшиця, переді мною чітко встає образ високого гарного молодого чоловіка з відкритим мужнім обличчям і приємним баритональним голосом. І бачу його я в маленькій кімнаті, 2-3 розхристаних підручника з римського і цивільного права виглядали дивним дисонансом на столі, заваленому томиками нової французької поезії. З збірника антології Вальнеа, де була зібрана довга низка поетів 19 і початку 20 століть, завжди супроводжували молодому поетові, що відрізнявся широким знанням світової лірики".

Перші вірші Б.Лівшиц написав ще в гімназії. Друкуватися почав в 1909 р. в ж. "Аполлон", а в 1911 р. виходить перша книга його віршів "Флейта Марсія" у кількості 150 прим.. Книга сонетів вражала вишуканістю смаку і форми.

Марсій, що дав назву книги, - це давньогрецький герой, що наважився змагатися з самим Аполлоном - хто з них кращий музикант. Аполлон, який грав на скрипці, всіх пробудив, а Марсій своєю грою на флейті всіх приспав. Розгніваний Аполлон наказав живцем здерти з Марсія шкіру і виставити на Агорі, щоб іншим не кортіло змагатися з богами. Але Ліфшиц вважав це не поразкою, а перемогою Марсія - адже він насмілювався кинути виклик богам.

Да будет так. В залитых солнцем странах
Ты победил фригийца, Кифаред.
Но злейшая из всех твоих побед –
Неверная. О Марсиевых ранах
Нельзя забыть. Его кровавый след
Прошёл века. Встают, встают в туманах
Его сыны.

Бенедикт Ліфшиц зараховував себе до синів Марсія, які готові кинути виклик Богу, піти на страждання і жертви, щоб знову заспівала Марсієва флейта.

Затем, что в круг высокой воли
И мы с тобой заточены,
И петь и бодрствовать доколе
Нам это велено, должны.

Б.Ліфшиц пише:

"Та смуга мого життя, про яку я хочу розповісти, почалася в грудні 1911 р., в маленькій кімнатці на Тарасівській вулиці. Мої студентські справи були сильно запущені: через 5 міс. мені треба тримати держіспит, а між тим про деякі предмети я мав дуже туманне уявлення. В ту пору у мене були всі підстави вважати себе сформованим поетом - близько року вийшла з друку "Флейта Марсія", за яку Брюсов не побоявся видати мені патент у майстерності.

В Університеті атмосфера була нудотна. Коридорами походжали з важливим видом студенти-двухглавці, члени монархічної організації "двухглавий орел" - студентський філія організації "Союз російського народу". Жалюгідна жменька, десятка 2 білопідкладочників, провінційних хлюстів і безнадійних тупиць були повновладними господарями становища. На лекції вони приходили озброєними до зубів, поблискуючи нікельованими кастетами, зухвало перекладаючи з кишені в кишеню франтівські браунінги, гуркочучи налитими свинцем кийками. Зрозуміло, ми, переважна більшість, могли б в одну мить розправитися з ними, але за ними стояла поліція, жандармерія, військо - весь солідно налагоджений апарат "придушення і запобігання крамоли"".

Дійсно, Київ у той час був оплотом російського мракобісся, цитаделлю махрового чорносотенства. Саме в Києві було вирішено інсценувати справу Бейліса, що прогрімала на весь світ.

"Тупа обивательська морда підстерігала мене на кожному кроці. В її глузливих примружених очах я читав безмовне питання: "Ну що, напився християнської крові?"".

Адя Екстер знайомить Ліфшиця з Давидом Бурлюком, і в 1912 р. він їде в Санкт-Петербург. Він швидко розпрощався з юриспруденцією. Став поетом, перекладачем, творцем унікальної антології нової французької поезії, учасником і літописцем зародження російського футуризму, знавцем авангардного живопису. Його книга спогадів "Півтораокий стрілець" - це історія російської літератури початку 20 століття. Він дає нам портрети Бурлюка, Хлебникова, Маяковського, Северяніна. Він ніколи не займав перших місць у ряді поетів. "Літературний невдаха, я не знаю, як народжуються слова". Його книжки виходили нікчемними тиражами. А трагічна загибель в 1938 р. занурила його ім'я в напівзабуття.

З 1924 по 1941 і з 1943 по 1944 рр. в цьому будинку жив біолог, еколог, академік Дмитро Костянтинович Зеров (1895-1971). Це брат видатного поета і літературознавця Миколи Зерова. Він народився в Заньках на Полтавщині, в 1922 р. закінчив Київський університет і до 1957 р. викладав у ньому. Зеров був директором Інституту ботаніки. Він їздив в експедиції по Україні, Кавказу, Уралу, Алтаю. Вивчав спорові рослини, мохи. Розробив районування боліт України. Помер Зеров в 1971 р., похований на Байковому кладовищі.

У дворі садиби №1 було два флігелі. Не зберігся флігель 1а, в якому знімав квартиру член Київської палати кримінального і цивільного суду Олександр Максимович Кириленко-Волошин. 28 травня 1877 р. в цьому будинку у нього і дружини Олени Оттобальдівни, уродженої Глезер, народився син, якого назвали Максиміліаном. Батьки Макса були широко освіченими розумними людьми. На жаль, в Києві вони прожили недовго. Незабаром після народження Макса сім'я переїхала до Таганрога. Тут родину спіткало нещастя - в жовтні 1881 р. помер батько - юрист, невпинний захисник інтересів робітників і селян, дуже товариська дотепна людина. Олена Оттобальдівна не захотіла бути під опікою рідних покійного чоловіка, що проживали в Києві, і поїхала з сином до Москви, де стала працювати в конторі споруджуваної в той час Московсько-Брянської залізниці.

Олена Оттобальдівна любила російську класичну літературу і рано познайомила сина з кращими її зразками. Завдяки дивовижній пам'яті Макс вже в 4 роки знав напам'ять багато творів Пушкіна, Лермонтова, Некрасова. Допитливий, дотепний, не по роках розвинений хлопчик відрізнявся великою допитливістю. Гуляючи з нянею, він бачив, як звичайне полотно на мольберті художника перетворюється на картину. Під легким рухом кисті з'являється свіжий, дихаючий морозом сніг. Це художник Суриков, що жив по сусідству писав етюд до своєї картини "Бояриня Морозова". Хлопчик був приголомшений. З цього часу він не випускав з рук олівець і папір.

Залишившись без засобів, сім'я переїхала до Феодосії, де Волошин закінчив гімназію. У Києві бував тільки наїздами, відвідуючи родичів. А потім мати купує ділянку землі в Коктебелі. Там створює поет і художник, великий гуманіст Максиміліан Волошин свій "Будинок поета", в якому хто тільки не побував - і сестри Цвєтаєви, і Мандельштам, і Олексій Толстой, і Грін, і багато інших. Після Жовтневої революції на всі вмовляння друзів покинути Росію Волошин відмовляє - "Коли мати хвора, діти її залишаються з нею". Він ховає в своєму будинку білих офіцерів від більшовиків і більшовиків від білих.

Дом поэта
В недавние трагические годы
Усобица, и голод, и война,
Крестя мечом и пламенем народы,
Весь древний ужас подняли со дна.
В те дни мой дом, слепой и запустелый,
Хранил права убежища, как храм,
И растворялся только беглецам,
Скрывавшимся от петли и расстрела.
И красный вождь, и белый офицер –
Фанатики непримиримых вер –
Искали здесь, под кровлею поэта,
Убежища, защиты и совета.
Я ж делал всё, чтоб братьям помешать
Себя губить, друг друга истреблять,
И сам читал в одном столбце с другими
В кровавых списках собственное имя.
Но в эти дни доносов и тревог
Счастливый жребий дом мой не оставил,
Ни власть не отняла, ни враг не сжѐг,
Не предал друг, грабитель не ограбил.
Утихла буря. Догорал пожар.
Я принял жизнь и этот дом, как дар
Печальный, мне вверенный судьбою,
Как знак, что я усыновлѐн землею,
Всей грудью к морю, прямо на восток,

Обращена как церковъ мастерская,
И снова человеческий поток
Сквозь дверь её течёт, не иссякая.
Войди мой гость, стряхни житейский прах
И плесень дум у моего порога...
Со дна веков тебе приветит строго
Огромный лик царицы Тианак.

Він - це людина - глиба. Він сам відчуває свою роль в історії світобудови:

Я не сам ли выбрал час рожденья,
Век и царство, область и народ,
Чтобы пройти сквозь муки и крещенье
Совести, огня и вод.
Один среди враждебных ратей
Не их, не ваш, не свой – ничей
Я голос внутренних ключей,
Я семя будущих зачатий.

Він пише послання нам - нащадкам:

Кто передаст потомкам нашу повесть?
Ни записи, ни мысли, ни слова
К ним не дойдут: все знаки слижет пламя
И выест кровь слепые письмена.
Но может быть, благоговейно память
Случайный стих изустно сохранит.
Никто из вас не ведал то, что мы
Изжили до конца, вкусили полной мерой;
Свидетели великого распада,
Мы видели безумье целых рас,
Крушение царств, косматые светила,
Прообразы последнего суда.
Мы пережили Илиады войн
И Апокалипсис революций.

В останньому своєму вірші, написаному перед смертю в 1932 р., він говорить:

**Революции губят лучших,
Самых чистых и самых святых,
Чтоб, зажав в тенетах паучьих,
Надругаться, высосав их.**

У Криму залишилися гора з профілем Волошина, залишився його будинок, залишилася його могила. А ми можемо пишатися, що він народиться у нашому місті на вул. Тарасівській.

А у флігелі, в якому народився Волошин, оселився Микола Маркіянович Волкович (1858-1928) - хірург, який в 1908 р. заснував Хірургічне товариство в Києві і до самої смерті в 1928 р. очолював його. Він народився на Черкащині, закінчив медичний факультет Київського університету, працював хірургом в різних лікарнях, викладав на медфакультеті Київського університету. Він одним з перших став робити складні операції в черевній порожнині, розробив пристосування для лікування переломів, яке названо його ім'ям - "шина Волковича". Він створив вітчизняну школу хірургії. Похований на Байковому кладовищі.

Флігель не дійшов до наших днів. Зате зберігся флігель 1б, який є пам'яткою історії. Одноповерховий, дерев'яний, з терасою, в 1920 р. обкладений цеглою, він належав сімейству Лифаря і з 1914 по 1917 рр.. тут жив майбутній знаменитий артист балету і балетмейстер Серж Лифар (1905-1986), з ім'ям якого пов'язана ціла епоха в балеті 20 століття. Життя його було цікаве і багатогранне. Він народився в заможній дворянській родині. Його батько був службовцем Департаменту водного та лісового господарства, мати - дочкою великого землевласника. Вона займалася вихованням дітей. У сім'ї часто розповідали про героїчні подвиги предків - запорізьких козаків. Сімейними реліквіями були старовинні козацькі грамоти, дані Лифарям кошовими отаманами Запорізької Січі.

У Києві Лифарі жили у власній садибі на вул. Тарасівській, а свята і канікули проводили в родовому маєтку на Канівщині. Там грав з сільськими дітьми і малий Сергійко, брав участь у сільських святах та народних гуляннях. На все життя запам'ятав свій перший театр в маєтку діда.

У 1912 р. він вступив до 1 Київської гімназії, але його заповітною мрією був Петербурзький кадетський корпус.

У своїй книзі спогадів "Страдные годы" він пише: "Я мріяв стати військовим, обов'язково кавалеристом. Бачив себе стрункого високого і гарного - на сидлі на білому або чорно-смолистому коні, вправно гарцюючого і ведучого в атаку свій ескадрон. Батьки теж мріяли про мою військову кар'єру - в нашій родині в той час було 12 військових, і я повинен бути стати тринадцятий. У 10 років я поступив би в Кадетський корпус. Війна, що спалахнула влітку 1914 р. перекреслила всі плани".

9-річний Сергій із братом Василем і товаришем вирішують бігти на фронт. Але їх видала сестра Євгенія, і батько з ганьбою витягнув їх з-під вагона на Київському вокзалі. Братів віддають вчитися в 8 Київську гімназію на Миколаївській пл. (пл. Франка).

"Товариші любили мене за те, - згадує Лифар, - що я не був вискочкою, за те, що завжди стояв горою за клас, а ще більше за витівки. Я винищував в учительській письмові роботи всього класу, рятував клас від важких уроків тим,

що палив у класі залишки снарядів, привезених дядьками з фронту, або випускав у класі "пташку".

Лифар був дуже музикальний; він співав у хорі Софіївського собору, і так добре співав у гімназичному хорі, що отримав казенну стипендію.

"Революція захопила і мене 12-річного хлопчика. Вино свободи вдарило в голову. Ми зажадали повної автономії нашої гімназії; відтепер ніхто ні батьки, ні вчителі, не сміють втручатися ні в наше життя, ні в наше навчання. Але в міру того, як поглиблювалася революція. У мені росли гіркота, розчарування - життя ставало все менш радісним і красивим, все важче, повним поневірянь, тривоги, небезпек. Почалися довгі, довгі місяці і роки безперервних кошмарів. Наша київська садиба з величезним садом перебувала біля Ботанічного саду. Близько нас було ще кілька садиб - маєтків у місті. У революційні роки ці садиби стали особливо привертати до себе увагу неблагонадійних осіб. Залишатися в садибі було неможливо, і на початку 1919 р. ми переїхали в будинок діда близько Софіївської площі".

Але й там було неспокоїно. Діда забрали на Садову вул. в НК. І Сергій з матір'ю кожен день носили йому передачі. Одного разу, спонукуваний цікавістю, він пішов по кімнатах. На хлопчика ніхто не звертав уваги.

"Я підійшов до розчиненого вікна, подивився вниз і те, що я побачив - ніколи в житті не забуду: на дворі чекісти безпристрасно, діловито, немов поліна дров, укладали на вантажівку тіла своїх жертв. Страшний крик жаху вирвався у мене, я на секунду заціпенів, а потім кинувся бігти".

Сергій біг з усіх ніг, і тільки, прибігши додому, отямився. Через годину повернулася з помертвілим обличчям мати. Поглянувши на сина, вона знепритомніла. Після його втечі, у приймальні чекісти допитувалися, з ким приходив хлопчик, але вона не промовила ні слова. Через місяць повернувся дід, за якого заступилися селяни його села і Американський Червоний Хрест. Пішов він потужним, міцним, як дуб (у 80 років!), а повернувся надламаним, посивілим і майже сліпим старцем. Він нічого не розповідав. Тільки сльози текли по його змарнілим щокам.

А ще через кілька днів, в їхню кімнату, розбивши скло, влетів голуб і сів на велику ікону Божої Матері. Ікона з шумом упала на підлогу. А на другий день прийшла звістка з маєтку діда під Кам'янкою, де залишалася бабуся: вночі шайка озброєних грабіжників напала на садибу. Селяни вдарили на сполох і похапали вила, лопати, сокири, кинулися на захист поміщиці. Але озброєні грабіжники по звирячому вбили бабусю і розграбували садибу.

У жовтні 1919 р., коли в Києві була Добровольча армія, із гімназистів був сформований сокольський загін. Лифар опинився в збірному загоні - у ньому були і ветерани Громадянської війни, і кадети, і гімназисти. Вони захищали Київ від наступаючих більшовиків на Борщагівці. Лифар згадує: "Я отримав термінове відрядження до Києва. Повернувшись через 2 дня, я з жахом дізнався, що загін українських партизанів (звичайно ж більшовицьких) у кілька сотень вершників раптово атакував Борщагівку, коли його гарнізон - весь наш загін з 70 чоловік, безтурботно спав. Почалася розлючена різанина беззбройних добровольців, що

ще не прийшли в себе. Юних кадетів і гімназистів не тільки не пощадили, але піддавали самим бузувірським тортурам - їх повільно рубали тупими шашками, викидали кліщами язики, відрізали носи і вуха, виколювали очі. Цей кошмар тривав до ранку, - вранці загін білих вибив українців з Борщагівки.

Місто вранці влаштувало урочистий похорон нещасних хлопчиків. Після я доходив до галюцинацій і вигукував від жаху у сні. Після Борщагівки і похорону я був уже іншим".

Коли біла армія покидала Київ, генерал Драгомиров доручив 50-ти гімназістам в юнкерській формі, серед яких були брати Лифаря, підтримання порядку в місті та знищення архівів. Він сказав: "Вам, молоді герої, випала велика історична місія. Будьте гідними її. Будьте справжніми героями і коли знищите всі архіви, вливайтесь в 34 Сибірський полк. Ви всі представлені до Георгіївських хрестів."

Наказ юнкера виконали. Палити архіви було ніколи. Їх розгортали ручними гранатами. А потім відправилися шукати 34 Сибірський полк. Після довгих пошуків знайшли його. Весь його штаб складався із одного нещасного розгубленого поручика і кількох солдатів. Поручик зривав погони і кричав: "Розбігайтеся! Рятуйте себе! Все скінчено, загинуло, ніякої батьківщини у нас немає, нічого немає!"

Але 15-16-річні юнкера не хотіли здаватися. Вони побігли по вулицях вимерлого міста. У цей час на Думській площі з'явилися Червоні козаки і почали стріляти. Сергія поранило в руку, він втратив свідомість, але брат Василь втягнув його в під'їзд їхнього будинку на Ірининській.

Майже всі їхні товариші загинули. Коли пролунав тріск кулеметів, вони кинулися у двори та під'їзди найближчих будинків, але двірники виконали наказ начальства нікого не впускати, крім мешканців будинку.

Кілька місяців довелося лікувати руку. Весною 1920 р. Сергій з братом і батьком залишають Київ. І почалося життя лісових бродяг. Вони рубали в лісах дерева, пиляли дрова і викорчувували пні. Розплачувалися з ними продуктами, які Сергій вночі таємно привозив до Києва родині. Дізнавшись, що в Києві їх ніхто не розшукує за службу в добровольчій армії, вони повертаються до Києва. Але тут оголошується мобілізація всіх, народжених у 1903-1905 рр. для боротьби з білополяками. І тисячі юнаків від 15 до 17 років вантажать на пароплави "Імператор Микола 2" і "Імператриця Марія", перейменовані недавно в "Ленін" і "Свердлов". Сергій потрапляє на "Микола 2". Ще зовсім недавно батько влаштовував на цьому пароплаві гімназійне свято під назвою "Бал весняних конвалій". Тоді весь пароплав був прикрашений квітами і гірляндами китайських ліхтариків, гримів оркестр. Царицею балу була старша сестра Сергія - Євгенія. А тепер на замизканому, брудному, старому пароплаві під звуки "Інтернаціоналу" збилися чередою юнаки з вузликами. Увечері пароплави попливли вгору Дніпром. Говорили, що везуть їх на війну з поляками. Але у них не було навіть гвинтівок. Сергієм опанувало гостре занепокоєння, передчуття, що їх усіх чекає загибель. І вночі він стрибає в Дніпро і 50 км пливе вниз за течією. Плисти в чоботях і намоклому одязі важко, довелося все з себе зняти. Кілька разів він втрачав сили,

виходив на берег, бігав, щоб зігрітися і знову плив. Вже вдень доплив до Труханового острова. Знайомі на рятувальній станції якось одягли його, нагодували і поклали спати. Сили остаточно покинули його, він спав до вечора, до ночі повернувся додому. А через кілька днів дізнався, що його пароплав вибухнув (або був підірваний). Всі загинули.

Гімназію, перейменовану в "Трудову радянську школу", давно закрили. 16-річного Сергія забирають в Червону Армію, роблять червоним командиром, але відпускають для вступу до Університету. Але він тікає з цього "храму науки", де після всього пережитого його запитують - скільки частин Світу, скільки буде 6х6. Він без мети поневіряється по місту, і якось приятель умовив його зайти до балетної школи Броніслави Ніжинської на Ярославому Валі. Її учениці танцювали під музику Шопена і Шумана.

"Серце моє забилося трепетно схвильовано, душа прокинулася від свого мертвою сну, мною оволодів такий захват, що сльози підступили до горла. Я полюбив. Я став танцюристом, ще не вміючи танцювати, ще не знаючи танцювальної техніки, але я знав, що я опаную нею, і що ніщо, ніякі перешкоди не зупинять мене на цій моїй дорозі".

Він намагався вступити у приватну балетну студію, але Ніжинська не прийняла його, назвавши горбатим. Пройдуть роки перш ніж тіло його назвуть божественним, і він стане Ікаром ХХ століття, танцівником №1 в Європі.

Щоб зберегти приватну балетну студію, Ніжинська дає безкоштовні уроки в Центростудії для "мас". Тут і отримує Лифар ази хореографії. А коли в квітні 1921 р. Ніжинська їде з Києва, Сергій замикається в квартирі на 2 поверсі цього будинку. Він продовжує танцювати, читає, думає. Відлюдництво дає свої плоди - він чудово танцює, і коли Ніжинська запрошує приїхати в Париж для поповнення групи Дягілева 5 кращих учнів своєї студії, вибір падає на Лифаря. І він їде з дому на вул. Ірининській на вокзал. Виїхати було важко. Була зима. Юний Сергій ховався під вагонами поїзда, тримаючись голими руками за приступки. Від морозу шкіра на руках приставала до металевих деталей потім доводилося відривати шматки шкіри. Майже контрабандно він перетнув кілька кордонів, поки дістався до Парижа. Там він вступає в труп Сергія Дягілева "Російські сезони" і незабаром стає кращим артистом Дягілевського балету, набуває світову популярність. Вершиною його творчості став балет "Ікар", який збираються поставити в нашому театрі.

Після смерті Дягілева в 1929 р. Лифар очолив балетну групу Паризької Гранд-опера, повернувши Парижу статус "столиці танцю". Вдячні парижани називають Лифаря "Петіпа з Росії", а він ніколи не забував своє рідне місто. Він писав: "Тільки той, хто був у Києві, хто дивився з Царської площі на широкий урочисто-величавий Дніпро і неосяжний простір зелених далей, хто бував у Видубечькому монастирі, тільки той зрозуміє, чому для киянина немає нічого дорожче Києва, з його Дніпром, яке з дитинства входить в усе єство".

Тільки в 1961 р. під час турпоїздки по Союзу йому вдалося відвідати рідне місто, побувати на могилі батьків. Останній раз вони бачили сина 18-річним юнаком.

В Гранд-опера Лифар виступав у 4 іпостасях - соліста, хореографа, керівника і хореографа паризької трупи. Тут він поставив більш 200 балетних спектаклів. Під час окупації Лифар був директором Гранд-опера. Опір звинуватив його у співпраці з гітлерівцями і засудив до страти. І в 1944 р. він був змушений перебратися в Монако. Але в 1947 р. це звинувачення було знято, він повернувся до Франції і заснував Міжнародний інститут хореографії. Він вів курс історії танцю в Сорбонні, був диригентом консерваторії ім. Рахманінова в Парижі, членом товариства збереження російських культурних цінностей. Вертинський пише: "Заробляючи величезні гроші, Лифар витрачав їх на купівлю матеріалів про Пушкіна, ще не опублікованих у пресі, віршів, малюнків. Ці реліквії він скуповував у російських аристократів іноді за великі гроші. Його колекція представляла дуже велику цінність. "Все це подарую батьківщині" - говорив він".

Серж Лифар помер від раку в 1986 р., похований на російському кладовищі Сент-Женев'єв де Буа. На чорному граніті його надгробка вибитий лаконічний напис - "Серж Лифар з Києва". Він так і не прийняв французького громадянства, так як не хотів зректися свого коріння, предків і землі, де народився. Він говорив: "Я українець, і цим пишаюся".

Його вдова графиня Ліліан Алленфельд, з якою вони прожили 31 рік, вже кілька разів приїжджала до Києва. Вона передала в Бібліотеку мистецтв України унікальну колекцію книг Лифаря. За її словами, вона виконувала волю чоловіка. Вона хоче, щоб всі книги були доступні читачам. У фонді бібліотеки тепер зберігається портрет Лифаря, виконаний Пабло Пікассо. Правда, на дверях цієї кімнати висить великий замок.

На сцені Національної опери з 1994 р. щорічно проводиться міжнародний фестиваль балету "Серж Лифар де ля данс". У музей історичних коштовностей Києва вдова Лифаря передала 2 туфельки - "Золоту туфельку", вищу нагороду в області балету, якою був нагороджений Лифар в 1955 р. (коштує 1 млн. \$, балетний "Оскар") і туфельку з матерії, яка збереглася ще із занять в Києві. "Ви їх ніколи не розлучайте" - попросила вона - "Адже в одній біль і піт, а в іншій слава".

І хоча все життя Лифаря переслідували чутки про його нетрадиційну сексуальну орієнтацію, які не припинялися навіть після його одруження, шлюб його виявився щасливим. Ліліан Алленфельд пише: "Ми прожили разом 31 рік. Часом мені здається, що вони пролетіли, як один день. Це був самий світлий і найкращий період у моїй долі."

І мені здається, що було б дуже справедливо, якби в цьому будиночку, що дивом зберігся, який зараз є приватною власністю, був організований музей нашого знаменитого земляка.

З 1924 по 1968 рр. флігель 1б належав великому урологу-хірургу, генералу медичної служби, проф. Андроніку Архиповичу Чайка (1881-1968). До війни він був професором Київського інституту удосконалення лікарів, а після війни завідував кафедрою урології Київського медичного інституту. У війну він керував госпіталем. Він прославився лікуванням аденом і раку передміхурової залози. Це був вчений світового рівня. До війни він приймав приватно в цьому будинку, а

потім у своїй клініці в Жовтневій лікарні. У нього була дача на Звіринці. На дачі в гостях у нього побувала вся еліта Києва. Після дощу вони прямо відром черпали рибу з Дніпра. Дача закінчувалася мисом Чайки, на якій археологи знайшли залишки Красного двору князя Всеволода, де пройшло дитинство Володимира Мономаха, де помер засновник Москви Юрій Долгорукий. У війну на мису стояли зенітні батареї, все - і будинки і сад були знищені. Залишилася тільки засохла верба.

А тут, на Тарасівській, сад професора Чайки був, мабуть, найбагатшим і як магнітом притягував всю дітвору з околиці. Григорій Кіпніс згадує: "Ні собаки, ні колючий дріт на паркані, який постійно драв наші штани, ні те, що нас нерідко брали в полон в якості заручників, а відпускали в руки тільки батьків, які тут же застосовували відповідні санкції - ніщо не могло втримати нас від набігів на яблуні та груші професора Чайки, сад якого, мабуть, був найбільшим серед дворових. За ним доглядав дядько Степан Яловий, батько 4-х синів, три з яких присвятили своє життя цирку. Можете собі уявити, що це становило для нас, пацанів, на очах яких брати ходили по алеях і доріжках - але як?! - на руках вниз головою! Згодом, вони стали знаменитими на всю країну силовими акробатами. Чи потрібно дивуватися, що з самого раннього дитинства ми пропадали в цирку.

А взимку наша Тарасівська перетворювалася на суцільну санну гірку. Обганяючи один одного, ми з вереском і улюлюканням мчали вниз на санках, розвиваючи дику швидкість - по крутизні наша вулиця займала одне з перших місць в Києві. Шиком вважалося проскочити через трамвайні рейки вул. Саксаганської перед самим носом біля вагона "пульмана". Смертельний номер! Слава Богу, обходилося без жертв. А ми отримали ще й урок фаталізму."

Професор Чайка жив у цьому будинку до смерті в 1968 р. До цього часу в Києві, можливо, що в цьому будинку живуть його онуки.

Ось і закінчилася наша екскурсія, яка була присвячена тільки одній садибі на вул. Тарасівській. І як тут не згадати слова Паустовського: "Історія будинків буває іноді цікавіше життя людини. Будинки довговічніші, ніж люди, і стають свідками життя декількох поколінь".

Вулиця Тарасівська, частина 2

№3. Садиба №3 належала Марії Андріївні Скибинській. У 1903 р. арх. Шехонін будує на садибі будинок №3, який є пам'яткою архітектури, як житловий будинок початку 20 століття. Він побудований в стилі модерн - фасад прикрашають 2 гранітних еркера, пілястри коринфського ордера на рівні 5-6 поверху і нечисленні вставки з великим рослинним орнаментом. Після війни був побудований нудний будинок № 3.

Григорій Кіпніс називає Тарасівську вулицею інтелігентів. Він пише: "Це була вулиця поетів, художників, архітекторів, але раніше - всього вулиця поетів. Важко зрозуміти, чому саме їх. Чи не тому, що сама Тарасівська - як поема. Така істинно Київська - вся в каштановому цвіті, вся в пахощах бузку, в бруківці, круто збігає у бік річки нашого дитинства - Либіді, з вузькими тротуарами з жовтої цегли, красива, затишна, тиха. Знали поети, де жити і складати вірші".

Ось і в будинку №3 жили два цікавих поета. У травні 1988 р. на фасаді будинку №3 було урочисто відкрито меморіальну дошку поету - фронтовику Семену Гудзенку, який жив у цьому будинку з 1927 р. по 1939 р. У вірші "Пам'яті Семена Гудзенка" його молодший товариш, московський поет Олександр Межиров писав :

Полумужчины, полудети,
На фронт ушедшие из школ,
Мы так и не жили на свете –
Наш возраст в силу не вошёл.
Лишь первую о жизни фразу
Успели занести в тетрадь –
С войны вернулись мы и сразу
Заторопились умирать.

Семен Гудзенко народився в Києві в 1922 р.. Він пише:

Я родился в этом городе, рос,
Мне не надо в этом городе роз,
Мне не надо в этом городе дач.
Мне не надо в этом городе и удач и неудач.
Тишины мне бы каштановой и весны.
Я бы начал юность заново, пусть с войны.

До війни він жив на 3-му поверсі будинку №3 в кв.8. Вдома і на вулиці його звали Сарік. Кіпніс згадує: "Він був хлопчиськом веселим і дотепним, користувався загальною повагою - і у товаришів, і у їхніх батьків, які завжди ставили його в приклад, і навіть у найзапекліших босяків на нашій славній вулиці. А слава у Тарасівської була гучна. Її називали босяцькою вулицею, а то й бандитською, і це справді було так, хоча на самому початку вулиці, де до цих пір розташована районна пожежна частина (колись з каланчею) перебував ще й міліцейський відділок."

Сарік вчився в школі, займався в літературній студії Будинку піонерів. Її вела Аріадна Грубова, яка виховала плеяду поетів: Коржавіна, Когана, Гудзенко. У 1939 р. Гудзенко вступає в ІФЛІ (Московський інститут філософії, літератури, історії). Вже з перших опублікованих віршів він стає лідером нового поетичного покоління - поетів-фронтовиків. Він закінчував 2 курс, коли почалася війна.

У липні 1941 р. Гудзенко насилу домігся зарахування в окрему мотострілкову бригаду особливого призначення (у нього був слабкий зір). У цій бригаді були необстріляні студенти, спортсмени, робоча молодь. Вони захищали Москву. У них було завдання мінувати мости в прифронтовій смузі, залізничні станції, склади і підривати їх, відходячи за останніми нашими військами. У рідкісні хвилини затишшя Гудзенко писав вірші, які друкували в багатотиражній газеті "Перемога за нами". Потім його загін направляють у тил ворога - в район

Брянська-Смоленська. Він був в одному загоні з Зоєю Космодем'янською. Особливо важкими були бої в січні 1942 року. Гудзенко пише:

Когда на смерть идут – потом
И перед этим можно плакать,
Ведь самый страшный час в бою –
Час ожидания атаки.
Снег минами изрыт вокруг
И почернел от пыли минной.
Разрыв. И умирает друг
И значит - смерть проходит мимо.
Сейчас настанет мой черёд.
За мной одним идёт охота.
Будь проклят сорок первый год,
И вмерзшая в снега пехота.
Мне кажется, что я – магнит,
Что я притягиваю мины,
Разрыв – и лейтенант хрипит,
И смерть опять проходит мимо,
Но мы уже не в силах ждать,
И нас ведёт через траншеи
Окоченевшая вражда,
Штыком дырявящая шеи.
Был бой короткий. А потом
Глушили водку ледяную,
И выковыривал ножом
Из-под ногтей я кровь чужую.

Гудзенко 4 рази поранило. Останнє поранення було найстрашнішим - осколкове поранення в живіт. Після півроку госпіталів Гудзенко був визнаний непридатним до строївої служби, але до кінця війни він служить в редакції газети "Перемога за нами". Ніжний ліричний поет, тепер пропахлий порохом війни, пише мудрі і гіркі вірші: Моє покоління.

Моё поколение (С. Гудзенко)

Нас не нужно жалеть, ведь и мы никого не жалели.
Мы пред нашим комбатом, как перед господом богом чисты.
На живых порыжели от крови и глины шинели,
На могилах у мёртвых расцвели голубые цветы.
Расцвели и опали...
Проходит четвёртая осень.
Наши матери плачут, и ровесницы молча грустят.
Мы не знали любви, не извели счастья ремёсел,
Нам досталась на долю нелегкая участь солдат.

У погодков моих ни стихов, ни любви, ни покоя –
Только сила и зависть. А когда возвратимся с войны,
Всё долюбим сполна и напишем, ровесник, такое,
Что отцами-солдатами будут гордиться сыны.
Ну, а кто не вернётся? Кому долюбить не придётся?
Ну, а кто в сорок первом первою пулей сражён?
Зарыдает ровесница, мать на пороге забьётся, -
У погодков моих ни стихов, ни покоя, ни жён.
Пусть живые запомнят, и пусть поколения знают
Эту взятую с боем суровую правду солдат.
И твои костыли, и смертельная рана сквозная
И могилы над Волгой, где тысячи юных лежат, -
Это с ней мы ругались и пели,
Поднимались в атаку, и рвали над Бугом мосты.
Нас не нужно жалеть, ведь и мы никого не жалели,
Мы пред нашей Россией и в трудные годы чисты.

Після війни Гудзенко писав вірші, одружився, народилася дочка Катюша.

Дочка у меня такая милая,
Милая, как дети всей земли –
Землю полюбил я с новой силою,
Новые мечты ко мне пришли.

Здавалося б - життя налагоджується. Але немає здоров'я. Виправдовуються його пророчі рядки.

Мы не от старости умрём –
От старых ран умрём.

Його наздоганяє важка хвороба - відгомін військових поранень. Йому зробили кілька операцій. Він з тугою згадує свій рідний Київ, місто дитинства і юності, місто першого кохання.

Был Киев первою любовью,
Не забываемой вовек.

Він знає, що дні його полічені. Останні його вірші:

Ждёт меня любимая работа,
Верные товарищи, семья,
До чего мне жить теперь охота,
Будто вновь с войны вернулся я.

Він так і не побачив свою дочку Катюшу дорослою. Він помер 15 лютого 1953 р., не доживши кілька днів до 31 року.

У цьому ж будинку жив шкільний друг Семена Гудзенко, у якого той завжди зупинявся, приїжджаючи з Москви - Аркадій Голинський - журналіст, спортивний коментатор. Він зберіг багато неопублікованих віршів Гудзенко, які публікуються тільки зараз.

А в 1919 р. в будинку №3а була комуна, яку організував і очолював цікавий поет і прозаїк того часу - Василь Елланський (1894-1925). До нас дійшов тільки один збірник його віршів, які зараз читати важко, так як його вірші носять газетно-декларативний характер, щось типу українського Дем'яна Бедного. Він відноситься до засновників радянської української літератури. Його поезія виникла у вогні Громадянської війни, вона сповнена бойовими мотивами і впевненості в кінцевій перемозі трудового народу.

Ни слова, друзья, про покой, про усталость!
Пусть марши гремят. Пусть бодрят они!
Хоть тёмная новь по земле разметалась –
Уж где-то рассветные бродят огни.

Василь Михайлович Елланський народився на Чернігівщині в 1894 р. йому було 4 роки, коли помер батько. Залишилося 4 дітей. Навчався у парафіяльній школі, бурсі і чернігівській семінарії. Ще навчаючись в бурсі, він бере участь у революційних гуртках. Вступив до Київського комерційного інституту, він відразу включається в політичну роботу. З 1911 р. він уже під наглядом поліції, його не раз заарештовують, він активно працює, як революціонер - у підпільників. Його підпільна кличка - Еллан.

Дуже рано, в 1912 р. (18 років) він починає писати вірші, які близькі поезії Маяковського.

Если крик мой бежит под звон ассонанса,
Если тяжки шаги моих стихов –
Знайте: не высь Парнаса
Разнежит меня теплицей снов.
Я меж вас молодых и потасканных,
В душном кругу изломанных фраз –
Самый молодой и самый прекрасный,
И самый бесстрашный из всех из вас.

Його вірші тісно пов'язані з подіями, що відбуваються в Україні.

Ни про сиротку, глядящего с мукою,
Ни про бездомного, голодного пса,
Ни о любви, омрачённой разлукою,
Не буду! Не в силах писать!

Где-то там, на нивах Волини, в Галиции
Кровавый дымится след,
А мы – по привычке – с бесстрастными лицами
Пробегаем страницы газет.
Вдумайтесь: юных убить без счёта,
А сколько томится в плену!
Чтоб карманы набил себе кто-то,
Чтоб не бесславно закончить войну.

Вам не здається, якщо ці вірші написані про Першу світову війну, вони актуальні і зараз, коли ніяк не закінчиться війна в Чечні.

До 1915 р. він навчався в Київському комерційному інституті, а потім повернувся до Чернігова, де живуть його друзі - більшовики - Подвойський, Примаков, Ю.Коцюбинський (син). У 1917 р. він приїжджає в Київ; під час правління гетьмана Скоропадського його заарештували, і він 5 місяців проводить а Лук'янівській в'язниці. Тут він познайомився зі своєю майбутньою дружиною - Лідією Євгенівною Вовчик, яка прийшла до нього у в'язницю як "наречена" за дорученням ЦК більшовиків. Коли місто захопили петлюрівці і білогвардійці, Еллан йде в підпілля, не живе і не ночує в одному місці.

При денікінцях він жив у сторожці при Байковому кладовищі. Його так загримували під 50-річного українця з борідкою і відвислими вусами, в старомодному костюмі і брилі, що навіть Ліда не впізнала його на вулиці. А ось в 1919 р. за радянської влади він жив у комуні на Тарасівській 3а. Він - душа комуні, організатор побуту, завгосп і джерело веселих жартів, сміху. Його називали "лоцманом комуні", "Мікроб радості". Дуже молодий, рухливий, синьоокий з золотистим волоссям над високим чолом, він рано вставав і йшов у Ботанічний сад. Повертався з букетами весняних квітів, які розставляв в кімнатах комуні, кажучи: "Діти, квіти і музика - ось найкраще на світі".

Хтось вночі заломить у смертній тузі руки,
Наче хвиля, защемить печаль
Жалібні Шопена звуки
Розіллє, ридаючи роять.

Він редагує газету "Боротьба", в якій він сам пише статті, фейлетони, вірші; він редактор, перекладач, коректор. Вірші він підписує Василь Блакитний, фейлетони - Маркіз Попелястий. У своїх віршах він закликає до боротьби:

За життя розплата тільки кров'ю,
Тільки смертю переможеш смерть.

Він був членом ЦК українських есерів-боротьбистів, а з 1920 р. - член ЦК КП(б)Н і член реввійськради 12 армії, що воювала з білополяками. Коли в червні 1920 р. 12 армія звільнила Київ, він пише:

Нужны нам нервы из каната
И чувства – железобетон.
Сквозь бури нужен лёт крылатый,
Гремите ж трубы чувства в тон.

Він дуже багато працює. Пише в листі: "Любі мої! Зараз знятий роботою так, що не маю часу навіть подумати про себе. Спимо по 3 години. Але немає незадоволення. Немає нудьги. Тільки рух, робота, боротьба. Я уперто вірю в свої сили і в сили революції: ніякі мерзоти сучасного цієї віри не зломлять. Здоров'я моє середнє, та років на два вистачить, а це ж тепер ціле століття".

Напружена, надзвичайно нервова робота звалила його за 5 років - він помер від важкої хвороби серця 4.12.1925 р. (у 31 рік).

У сталінський час всі боротьбисти були знищені. А Еллана-Блакитного покарали посмертною карою - забуттям, суворою забороною його творів і навіть імені. Тільки в незалежній Україні вийшов 2-томник цього чудового поета і прозаїка, видного політичного діяча, велика частина короткого життя якого пройшла в нашому місті.

№2. 70 років кутова садиба належала родині Новицьких (з 1834 р.). Тут ще в повоєнні роки на розі Тарасівської та Толстого стояв особняк в стилі ампір, відомий серед киян як будинок проф. Новицького. Небагато знайдеться в Києві особняків, де життя їхніх мешканців протягом багатьох десятиліть так тісно було пов'язане з розвитком української науки, культури і розвитком українського руху взагалі.

Як зазначив Ернст, Орест Маркович Новицький один з перших серед професорів Університету закінчив будувати власний особняк. Професор дружив з архітектором Олександром Беретті і, можливо, саме йому належить авторство проекту будинку. Це був класичний зразок садибно-особнякової забудови, де крім особняка стояв флігель і господарські споруди. Фасадний будинок являв собою одноповерховий будинок, критий залізом, з дерев'яними і ліпними прикрасами. Фасад будинку прикрашали 4 іонічні колони. Орест Маркович Новицький (1806-1884) походив із старовинного дворянського роду на Волині. Він успішно закінчив Острозьку семінарію і був направлений в Київську духовну академію (КДА), яку закінчив у 25 років магістром богослов'я. З 1834 р. викладав філософію в Київському університеті і КДА. Кудрявцев писав про нього: "Не скажу, що Новицький був природним філософом. В юності він мріяв про медичну кар'єру. Володіючи ясным розумом, солідними науковими ресурсами, даром слова і вміючи працювати регулярно і методично, він керував філософською кафедрою не тільки з честю, але і блискуче ". Він видав підручники з психології і логіки, його неодноразово обирали деканом філософського факультету.

У 1850 р. царський уряд, наляканий популяризацією революційних ідей в Західній Європі, закриває філософську кафедру, і 44-річний Орест Новицький в розквіті творчих сил залишає Київський університет. Але не припиняє своєї діяльності: в 1861 р. виходить його 4-томна праця з історії давньої філософії.

У будинку Новицьких часто бували викладачі Київського університету Антонович, Драгоманов, Кістяківський. Збиралися тут і члени Старої Громади, казначеєм якої був син професора Ізмаїл Орестович (інженер, фабричний інспектор). Активно працював у Громаді і чоловік дочки Зінаїди - Вільгельм Людвигович Беренштам (1838-1904). Він працював в газеті "Київський телеграф", яка деякий час була рупором українського руху. І з 1869 р. члени Громади регулярно збиралися по суботах в будинку на Тарасівській 2. Тут були і Антонович, і Т.Рильський, і Житецький, і Чубинський.

У 1884 р. померли подружжя Новицькі - у квітні Мотрона Степанівна, в червні - Орест Маркович. Власником садиби стає син Ізмаїл Орестович. Ще будучи студентом, він одружився з Ольгою Іванівною Полетика, випускницею Інституту шляхетних дівчат. Вона походила з українського старшинського роду Полетик. Її предки присвятили життя збору документів з історії України 16-18 ст. Любов до України передавалася з покоління в покоління в сім'ях Полетик і Новицьких. У цьому дусі виховували вони 3-х своїх дітей. Ізмаїл Новицький служив інспектором Київського фабричного округу. Але це була тільки перша сторона його життя. А інша таємна - участь у Старій Громаді, більшість членів якої, в тому числі і Новицький були під наглядом поліції. І, незважаючи на це, в будинку №2 продовжували зустрічатися Антонович, Житецький, Косач, Лисенко, Старицький, Стешенко та ін..

Ізмаїл Орестович помер в 1918 р., а його син Віктор Ізмаїлович був істориком-правознавцем. У 1920-1932 рр. він працював у Київському архіві давніх актів. У 1933 р. заарештований, а в 1938 р. розстріляний. Так закінчилася історія власників садиби по Тарасівській 2.

Але повернемося в середину 19 століття. Як і вся тодішня професура, Орест Новицький деякі кімнати в своєму будинку здавав студентам і викладачам Київського університету. У 1847-1848 рр. тут жив і малював на стінах карикатури на тодішніх чиновників студент-математик, а згодом один із найсвоєрідніших художників другої половини 19 століття - Микола Миколайович Ге (1831-1894).

Він народився у Воронежі, незвичайне для росіянина прізвище було успадковане ним від прадіда - французького емігранта. Холера, що лютувала в рік народження художника забрала життя його матері через 3 місяці після його народження. Дитинство пройшло в Україні, в маєтку батька-поміщика, відставного офіцера, який постійно перебував у роз'їздах. Хлопчик ріс цілком під опікою ласкавої, надзвичайно богомольної бабусі і молодой кріпачки няні, яку Ге назвав згодом своєю "вчителькою правди, вчителькою життя". Він ріс в обстановці важкого кріпосницького побуту і на все життя зберіг спогади про звірства керуючого, про смерть забитого солдата, про горе і неволю народу.

З хутора Плиски його привезли в Київ, де він вступив до Першої київської гімназії (вона тоді перебувала у Кловському палаці). У своїх спогади "Київська 1 гімназія в 40-х рр." Ге тепло згадує своїх вчителів, з яких найулюбленішим був викладав історію Костомаров. А інший вчитель визначив його долю. Ге пише: "Серед викладачів був маленький чоловік і зростом, і своєю скромністю, свідомістю своєї нікчемності. Для мене ж ця людина була найближча душа. Це

був учитель малювання Федір Олексійович Беляєв. Він був чоловік без роду, без племені, але Бог дав йому обдарування - він потрапив до Академії Мистецтв, прекрасно малював. Але з ним сталося горе - у нього померла наречена. він захворів, мало не помер, а видужавши побачив себе поза Академією, безпорадним, без коштів. Випадково попався на очі попечителю Київського округу Фон-Брадке і той призначив його вчителем малювання в Київську гімназію - ось тут він і гинув. Всякий знає, що таке уроки малювання в гімназії. Це час гульні - шум, гам і крик. І ось серед цього варварства він зустрів хлопчика, який у весь вільний час тільки й робить, що малює. Федір Олексійович, зрозуміло, любить цього хлопчика і тому ще більше боїться, щоб не потрапив на його кар'єру, а тому криється від нього. Але я нестримно прагну до нього. Я приходив в його маленьку кімнату на Катерининській вулиці. Ми мало розмовляли, але я багато малював, показував йому свої малюнки. Коли я отримав другу золоту медаль в Академії мистецтв, я заїхав до нього. Він мені сказав сумним голосом: "Я знав, що ти будеш художником; я тобі не говорив цього, я боявся тебе спокусити - це велике горе і нещастя".

Ось цю скромну людину Ге вважав своїм першим учителем. У роки навчання в гімназії Ге пристрасно захоплюється музикою, літературою і, особливо, історією. Він подружився з майбутнім скульптором Парменом Забеллою, який передбачає йому майбутність художника. Але Ге не вірить у свої сили, і за наполяганням батька в 1847 р. вступає на математичний факультет Київського університету. Ось тоді-то і поселяється ближче до Університету в будинку Ореста Новицького.

У своїй автобіографії О.Новицький пише: "Разом з Ге жив і його репетитор католик Остап Ізбицький. До того часу Ізбицький вже закінчив Київський університет і жив у Києві. Пізніше він здав іспит на магістра, прийняв православ'я, вступив до Московської духовної академії, прийняв чернечий постриг і став архімандритом в Іркутську. Так ось цей Ізбицький, закінчивши університет пішов до помічника куратора шкільного округу з проханням дати йому яку-небудь посаду в гімназії. Коли його не було, Ге у своїй кімнаті на стіні, пофарбованій олійною фарбою, вугіллям намалював з одного боку Ізбицького, що смиренно тримає клопотання, а на іншій стороні куратора в гордій начальницькій позі. В цьому нашвидку зробленому ескізі, який довго зберігався на стіні, юний талант надзвичайно влучно показав не тільки зовнішні риси, але й характер душі персонажів. Можна сказати, що Ге на цей раз показав себе фотографом не тільки душі, а й тіла".

У 1848 р. за наполяганням одного Пармена Забелло Ге переводиться на математичний факультет Петербурзького Університету. У Петербург він їхав з мрією близько познайомитися з творами кращих художників, на власні очі побачити творіння Брюллова. Два роки він поєднує заняття в Університеті з відвідинами Ермітажу і довгими годинами малювання. І мистецтво, за його словами, перетягнуло його. У 1850 р. Ге вступає до Академії мистецтв.

Широко освічена і дотепна людина, уважний товариш і натхненний мрійник, він швидко стає душею і центром мистецької молоді. У 1857 р. Ге

блискуче закінчує Академію мистецтв із золотою медаллю, що дає право на закордонне відрядження. Ця поїздка потрібна була художнику не тільки для завершення освіти. У Росії, за його словами "не вистачало вже повітря, свободи для творчості в цей нестерпно глухий і темний час". Він їде не один - а з дружиною Ганною Петрівною Забелло, сестрою його друга, про яку він багато чув від нього і познайомився по листуванню. Відвідавши Мюнхен і Париж, вони надовго залишаються в Італії. Перші картини Ге - наслідування роботам обожнюваного Брюллова. Але Ге мріє "знайти свою думку у вічному, істинному". Вивчення творів Іванова та майстрів італійського Відродження допомогло Ге визначити свій шлях у мистецтві, знайти велику тему, яка стала головною для всієї його подальшої творчості - це тема страждаючої людини, драматичного зіткнення світоглядів, тема самопожертви і духовної краси, яким протистоять егоїзм і груба сила. Цій темі присвячена стрічка, що принесла художнику справжню славу і відома як "Таємна вечеря". Замість звичайного трактування євангельського сюжету Ге розкриває людську драму: трагізм зіткнення світоглядів - героя, що прирікає себе на жертву заради загального блага, і його учня, який назавжди відмовляється від заповітів вчителя. Цікаво, що голову Петра Ге малював з себе, апостола Івана зі своєї дружини, а Христа - з Герцена. Протягом цілого десятиліття Герцен був ідеалом Ге. У 1867 р. Ге пише портрет Герцена, який є кращим зображенням Герцена. Художник передав в ньому величезну духовну міць і м'якість, сердечність натури Герцена, властиве йому благородство. Цікаво, що для того щоб провезти цей портрет до Росії в 1869 р., Ге заклеїв його картоном, на якому намалював пророка Мойсея.

За картину "Таємна вечеря" Ге отримав звання професора, картину купив імператор.

У Петербурзі Ге зближується з передовими колами російської інтелігенції, різко виступає проти офіційного академічного мистецтва. Він один із засновників "Товариства пересувних художніх виставок". На 1 виставці в 1871 р. увага всіх була прикута до картини Ге "Петро 1 допитує царевича Олексія". Тут історична тема трактується як трагедія, побудована на конфлікті особистих і державних інтересів. Ця найкраща історична картина досуриковського періоду отримала загальне визнання та була придбана Третьяковим. Ге пробує свої сили в різних жанрах - портретному, історичному, релігійному, але, жоден з них не задовольняє його. Його нові картини, навіть така як "Пушкін у Михайлівському", залишаються непоміченими.

Творча незадоволеність і матеріальні негаразди змушують художника покинути столицю. З 1876 р. Ге поселяється на хуторі Плиски в Чернігівській губернії. Він зовсім залишає живопис і намагається "опроститися", живучи селянською працею. Він шукає правду в моральному очищенні, самовдосконаленні. У 1882 р. Ге знайомиться з Толстим, починається їх глибока, тривала дружба. Ге віддався толстовському вченню з усією пристрасністю душі. Він став класти селянам печі за буханець хліба, а іноді просто задарма. Майже закинув своє нехитре господарство і з палицею і торбиною ходив по дорогах України. Невпізнаним він з'являвся в Одесі, Києві, Чернігові, проповідуючи ідеї

моральності й влаштовуючи імпровізовані лекції з мистецтва для молоді. Одні бачили в красивому старому з добрими очима апостола, інші називали юродивим. Він часто бував в Ясній Полянї, і Толстой говорив: "Якщо ви хочете щось у мене запитати, а мене немає - запитайте Ге, він відповість те ж, що я". Але, цікаво, при всій їх близькості Толстого називали "старим", а Ге - "дідусем".

У 1884 р. Ге закінчив давно задуманий портрет Льва Толстого, який відкрив смугу великих удач Ге - портретиста. Але Ге не шукає більше ні офіційного визнання, ні гучного успіху. Він мріє тепер силами мистецтва перемагати зло, пробуджуючи каяття, жалість.

У 1893 р. Ге пише свій автопортрет, який вважає потужним засобом самовираження. У його очах горить вогонь фанатичної відданості ідеї. У цьому автопортреті, який вважається кращим з автопортретів російських художників, відбилися риси цілого покоління майстрів пензля, покоління безсрібників, подвижників.

В останні роки життя Ге створив цикл картин про страждання Христа, зображуючи їх як чисто людські. Вони повні жагучого протесту проти зла, приниження людини, протест проти всякого лицемірства, святенництва. Він завжди пам'ятав слова Толстого: "Ми переживаємо не період проповіді Христа, а період розп'яття". І тема "Розп'яття" стала для Ге всеосяжним символом, який міг вмістити саме темне і страшне в житті. Все зійшлося там, немов у фокусі: політичний терор, що забирає тисячі життів, всеросійський голод початку 1890-тих, повне неприйняття мистецтва художника критикою, смерть дружини, з якою Ге прожив 35 років, самотність. Ге писав: "Я знаю, що час жахливий ми переживаємо, знаю, що це початок лиха, і думка, і фантазія слабкі, щоб хоч скільки вгадати, до чого біди дійдуть. Серце болить. Туга мучить і давить." І він вирішує зробити сучасників очевидцями жахливої страти Христа, присоромити, примусити жахнутися - і тим самим пробудити совість. "Я струсонув весь їхній мозок стражданнями Христа. Я змушу їх ридати, а не розчулюватися. Повернувшись з виставки, вони надовго забудуть про свої дурні інтереси."

Ге перестав відчувати межу дня і ночі. Він малював запоем, перебуваючи в якійсь безперервній лихоманці. Поруч були учні, запрошені ним з Київської малювальної школи. Вони самовіддано допомагали, позуючи годинами, висячи на мотузках в позі розп'ятих. А художник катував себе творчістю, доходячи до галюцинацій. У березні 1894 р. Ге привіз закінчене "Розп'яття" в Санкт-Петербург. Майже у всю ширину полотна - 2 величезні монументальні фігури: тільки що померлий Христос і розбійник, що розкаявся. Торжество зла і поруч бурхливе, з відчайдушним криком пробудження людського початку. У цьому розбійнику, що розкаявся - звернений до всіх заклик пройти через горнило духовного страждання і очищення. Стан сучасника, волею долі опинився на моральній Голгофі - ось глибинний сенс картини. Побачивши картину, Олександр III скривився і зажадав, щоб "цю бійню" прибрали.

Помер Ге в 1894 р. Від цього чудового майстра залишилися 18 картин, 90 портретів, понад 100 ескізів.

З 1893 по 1912 рр. у флігелі будинку №2 жив Олексій Микитович Гіляров (1856-1938). Син письменника-слов'янофіла він з 1891 р. викладав філософію і психологію в Київському університеті, і на вищих жіночих курсах, був професором Комерційного інституту. Парадоксальність поглядів (він вважав, що всю світову філософію лише переробкою поглядів Платона), викладацьку майстерність, побутовий демократизм робили його кумиром київських студентів. Паустовський у "Повісті про життя" описує його: "На дверях проф. Гілярова була прибіта мідна табличка і написом "Тут живе ніхто"." Гіляров читав студентам лекції з історії філософії. Сивий, неголений, в мішкуватому люстриновому піджаку, обсипаний тютюновим попелом, він квапливо піднімався на кафедру, стискав краї її жилавими руками і починав говорити - глухо, нерозбірливо, ніби знехотя. Як тільки Гіляров починав говорити, ми, студенти, вже нічого не помічали навколо. ми стежили за незрозумілим бурмотанням професора, заворожені дивом людської думки. Гіляров розкривав її перед нами неквапливо. Великі епохи перегукувалися одна з іншою. Нас не зупиняло відчуття, що потік людської думки не можна роз'єднати на частини, що майже неможливо простежити, де закінчується філософія і починається поезія, а де поезія перетворюється на звичайне життя. Іноді Гіляров виймав з відкопиленої кишені томик віршів з відтисненням на палітурці совою - символом мудрості й уривчасто прочитував кілька рядків, скріплюючи ними свої промови філософа.

Если бы нынче свой путь
Совершить наше солнце забыло,
Завтра целый бы мир озарила
Мысль безумца какого-нибудь

Зрідка щетина на щоках Гілярова стовбурчилася і примружені очі сміялися. Так було, коли Гіляров виголосив перед нами промову про пізнання самого себе. Після цієї промови у мене з'явилася віра в безмежну силу людського пізнання. Гіляров просто кричав на нас. Він наказував нам не заривати наші можливості в землю. Треба добряче трудитися над собою, витягувати все, що в тобі закладено. Так досвідчений диригент відкриває в оркестрі всі звуки і змушує самого впертого оркестранта довести до повного вираження будь-який інструмент. "Людина - говорив Гіляров - повинна осмислити, збагатити і прикрасити життя". У цьому старому професорі, схожому на Еміля Золя, було багато презирства до благополучного обивателя і ліберальної інтелігенції того часу. Це в'язалося з мідною дощечкою на його дверях про нікчемність людини. Ми розуміли, звичайно, що дощечку цю Гіляров повісив на зло своїм благополучним сусідам."

З 1922 р. Гіляров очолював відділ в Академії Наук України. Але йому, з його інтелігентною закваскою, було тут незатишно. Він вважав, що філософія повинна бути поза політикою, а з нього вимагали проповідь марксизму. Адже в ті роки філософія починалася і закінчувалася 4-ю главою "Короткого курсу". Гіляров так і не став марксистом. Його не посадили, але покарали "карою забуття"

- не друкували, не випускали за кордон. Він помер в 1938 р., але ні його книги, ні підручники не згадувалися.

Трагічно склалася доля його сина Сергія, який народився в 1887 р., але про нього ми поговоримо у Тарасівській 10, де він жив після 1912 р.. Будинок розібрали в 1950-ті і побудували багатоповерховий житловий будинок.

Вулиця Тарасівська, частина 2

№4 Будівлю побудував в 1895 р. архітектор Кривошеєв під Либідську поліцейську дільницю з пожежним відділенням.

Для Києва пожежі завжди були страшним лихом. У часи Київської Русі пожежі знищували дотла дерев'яний Київ. Це повторювалося в 16, 17 і навіть 19 столітті. Після страшної пожежі 1811 р. в Києві залишилося всього 19 будинків. Розпечені цеглини долітали до КПЛ, а запах гару відчувався і під Богуславом. Нещасні погорільці тулилися в куренях. Справжньою революцією стає період, коли починається продумана боротьба з пожежами.

Перша пожежна команда в Києві була створена в 1841 р.. У її складі 25 осіб на чолі з бранд-майором. До 1877 р. пожежні команди формувалися з нижніх чинів, які не придатні до стройової служби, частина з інвалідів, закоренілих порушників дисципліни. Міська влада поклала на них безліч обов'язків: пожежники за сумісництвом несли годинну службу, возили на конях пісок і воду, в будинку губернатора і генерал-губернатора дивилися за кінями, ремонтували вози, пожежні труби. Вони запалювали і гасили міські ліхтарі, відловлювали бродячих собак, прибирали сніг на вулицях, стежили за порядком у церквах під час богослужіння. Отримували вони мізерну плату, одяг і їжу купували за свої гроші. Нелегкою була ця служба. У пожежній команді була жорстока дисципліна. Навіть за незначну провину, недбале виконання службових обов'язків їх карали різками - до 400 ударів. Пожежні служили в казармах, вихідних днів і відпусток у них не було. Служба була цілодобовою.

8 січня 1841 р. був затверджений штат Старокиївської пожежної частини. До 1870 р. в місті було вже 5 пожежних відділень - Старокиївське, Печерське, Дворцове, Подільське та Либідське. Кожне відділення мало коней різної масті. Так коні Дворцової частини були гнідими, Либідської - вороними, Подільської - сірими. Кожне відділення охороняло від вогню певну частину міста. Для спостереження побудували каланчі. Ще кілька століть тому, коли на Контрактовій площі стояла будівля Магістрату, до нашого часу збереглася каланча.

Першою в Києві була побудована Старокиївська пожежна дільниця, від якої до теперішнього часу збереглася пожежна каланча. З часом у Києві було побудовано 9 пожежних частин - 8 по числу пожежних ділянок (у 1850-1853 рр.), а 9 - за особистою вказівкою імператриці Марії Федорівни, яка дуже боялася пожеж, була побудована на Печерську поблизу Маріїнського палацу. І коли на її каланчі піднімали чорну кулю - з усього міста мчали брандмейтери. Це була навчальна тривога. Марія Федорівна виходила з палацу, посміхалася, дякувала за вірну службу. Але часто траплялися і не навчальні тривоги. Пожежні повинні були бути щохвилини готовими до подвигу. Їх вважали героями, а їх служба

прирівнювалася до військової - у них була своя форма, бравий вигляд, романтичний флер. Кожен виїзд пожежної трійки був цілою подією, парадом. Шоломи начищені до блиску, подзвонювали шпори. Трійка коней везе бочку на колесах. Один пожежний сидить на передку, другий - на лавці позаду, а решта біжать поруч.

При пожежній частині на Тарасівській була і пожежна каланча, побудована за типовим проектом Іконнікова. Вона була такою ж, як і Старокиївська. Якщо сторожовий пожежний помічав дим, над каланчею піднімали різнокольорові кулі. За кольором і кількістю куль пожежні інших частин визначали місце та інтенсивність пожежі та поспішали на допомогу. У нічний час замість куль запалювали різнокольорові ліхтарі. З появою телефону необхідність у таких каланчах відпала. Як пише Кіпніс: "На самому початку Тарасівської досі розташовується пожежна частина (колись з каланчею), де знаходиться міліцейська дільниця". І до цього часу в 1 поверсі будинку №4 розташовується 4 та пожежна частина м. Києва.

№6. Будинок був побудований в кінці 19 століття в стилі київський ренесанс. Фасад прикрашають пілястри коринфського ордера на рівні 3-4 поверху, ліпні вставки.

До 1923 р. будинок належав професору акушерства та гінекології Альфреду Альфредовичу Муратову - організатору "школи повитух", професору медичного відділення Вищих жіночих курсів. Він був одним з організаторів Медичного жіночого інституту, викладав у ньому. У 1910 р. в будинку Муратова розташовувалася канцелярія цього інституту.

А в 1903 р. у цьому будинку знаходилося правління Київського округу шляхів сполучення, головою якого був інженер-гідротехнік Микола Семенович Лесявський (1853-1905). З 1910 по 1915 р. в будинку розташовувалася редакція щомісячного ілюстрованого журналу "Вегетаріанський огляд". Це був єдиний друкований орган вегетаріанців в Росії, який виходив гігантським на ті часи тиражем – 5 тис. примірників. Тут же знаходився книжковий магазин "Самопоміч".

З 1903 р. будинок належав вдові генерал-лейтенанта Єлизаветі Альфредівні фон Братке.

Зараз - Центр спортивної медицини.

№6а. Будинок є пам'яткою архітектури. Він побудований в 1910-ті роки, архітектор Таров (він будував з Зекцером будинок Мороза). Це пізній модерн на межі з конструктивізмом. Будинок Е-подібної форми, симетричний, перші два поверхи оформлені під руст. Парадний вхід розміщений в глибокій арочній ніші. Карниз хвилеподібний, напівкруглий фронтон. На стінах орнаментальний ліпний декор - гірлянди, вінки, раковини, картуші. Типовий прибутковий будинок початку 20 століття. Будинок 7-поверховий, для того часу був хмарочосом. У будинку охоче селилися медики. З 1926 р. в будинку жив Ісаак Михайлович Трахтенберг. Він народився в 1873 р. на Житомирщині, закінчив Київський медичний інститут і багато років розробляв проблеми токсикології, медицини праці, екології. Він автор понад 400 наукових робіт. Він був найближчим другом

директора Інституту геронтології Володимира Веніаміновича Фролькіса. Про нього і про багатьох інших медиків Києва він дуже тепло розповідає в книзі "Запізнілі замітки". Згадує він і роки дитинства, проведені в цьому будинку. "Йдучи в школу, я часто зустрічав стрункого і підтягнутого чоловіка, який йшов мені назустріч завжди в певний час на ногах, здавалося б, що не згинаються із трохи розведеними в боки носками. Це був соліст балету Київського оперного театру Микола Дельсон. Наприкінці 1930-тих рр. він разом з Таїровим поставив у Київському оперному театрі балет " Конёк-горбунок ". Він народився в Києві в 1907 р., був відомим артистом, балетмейстером і педагогом-хореографом." Очевидно, Дельсон теж жив на Тарасівській вул., але точної адреси його я не знаю.

№5. У середині 19 століття садиба належала Фадєєву, на ній стояв 1 поверховий будинок в 7 вікон. У 1841 р. після відкриття медичного факультету Київського університету і до 1847 р. тут розміщувався анатомічний театр. З 1870 р. садиба належала заслуженому професору по кафедрі акушерства і ректору Київського університету Альфреду Павловичу Матвєєву. Він був знавцем ландшафтної архітектури, великим любителем рибної ловлі. Його ім'ям названо Матвіївську затоку. Там була його дача.

Після смерті Матвєєва в 1882 р. садибу з дерев'яним будинком придбав голова Товариства Київських лікарів, професор Карл Генріхович Трітшель (1842-1914). Члени Товариства київських лікарів повинні були займатися благодійністю, брати участь в акціях по боротьбі з хворобами. Пожертвувані ними гроші йшли на ліки для незаможних хворих і безкоштовні ліжка в лікарнях.

Трітшель в 1894 р. організував і очолив товариство боротьби з туберкульозом. Він будує на ділянці 6-поверховий будинок і 2-поверховий флігель у дворі, в якому приймав хворих на сухоти.

З 1904 р. Трітшель завідував лікарнею на В.Васильківській, з 1907 р. - військовим госпіталем на Печерську. Після його смерті в 1914 р. будинок успадкувала дружина Ганна Сигизмундівна - власниця більше 100 десятин землі в Київській губернії і син - лікар Володимир Карлович Трітшель. Зрозуміло, що після революції будинок націоналізували.

Саме в цьому будинку №5 жив журналіст, письменник і перекладач Григорій Кіпніс. Він так згадує роки свого дитинства, проведені на цій вулиці: "Влітку і восени, звичайно, футбол. У дворі з ранку до вечора. А ще ми штурмували паркани садів. Ні собаки, ні колючий дріт на парканах, що постійно терзали наші штани, ні те, що нас нерідко брали в "полон" як заручників і відпускали з рук в руки тільки батькам, які тут же застосовували відповідні санкції - ніщо не могло втримати нас від набігів на яблука та груші. Взимку Тарасівська перетворювалася на суцільну санну гірку. Обганяючи один одного, ми з вереском і улюлюканням мчали, розвиваючи дику швидкість - по крутизні наша Тарасівська займала одне з перших місць в Києві. Шиком вважалося проскочити трамвайні рейки вулиці Саксаганської перед самим носом біля вагона "пульмана". Смертельний номер! Слава Богу, обходилося без жертв. А ми отримували ще й урок фаталізму".

Григорій Кіпніс - людина м'яка і добра, пізнав весь тягар війни, після фронту вступив в Медінститут, але потім отримав літературну освіту і став блискучим публіцистом. Понад 40 років він очолював в Україні кореспондентський пункт "Літературної газети", який розташовувався на Ярославом Валі і незабаром перетворився на своєрідний літературний клуб, частим відвідувачем якого був Віктор Некрасов.

Кіпніс згадував, як у роки голодомору, в 1932-1933 рр.. люди цілодобово стояли в черзі в розташований в будинку великий хлібний магазин. Вони втрачали свідомість від спеки, йшли в тінь, написавши на руці номер, іноді помирали. І тоді Кіпніс зі своїм другом Явлінським, сином прачки, який став потім професором Київського університету, придумали собі заробіток - вони носили у відрі воду уздовж черги і продавали її.

А в 1941 р. на Тарасівській 5 розташовувався штаб комсомольського батальйону. Сюди приходили ті, кого не брали на фронт військкомати. Тут йшов запис в ополчення. Так, у червні 1941 р. тут записався заст. директора Інституту ботаніки інвалід Михайло Карпович Микало. Він загинув у вересні 1941 р., захищаючи наше місто. Поруч з ним боролася його дружина Марія Федорівна Бортко, яка після війни стала директором Інституту мовознавства.

№7. 2-3-поверховий будинок кінця 19 століття в стилі класицизм, з 4-колонним порталом. Тут розташовувалося садівництво Освальда Карловича Вессера, а потім садовий заклад Станіслава Дьєдєха "Рудольф". У будинку розташовувався гастрономічний магазин купця 2 гільдії Митрофана Воробйова.

№8. (у дворі №8) Це колишня садиба Панаса Семеновича Роговича (1812-1872) - ботаніка, палеоботаніка, геолога, професора Київського університету. Він був студентом першого набору Київського університету, з медаллю закінчив природне відділення в 1838 р. і після закордонної практики працював ад'юнктом на кафедрі ботаніки. За дослідження викопних риб він став магістром мінералогії, а захистивши докторську дисертацію, очолив кафедру ботаніки. У 1852 р. він став завідувати ботанічним садом і гербарієм, оселився на Тарасівській вул.. 16 років він був директором Ботанічного саду, і за цей час провів важливі дослідження з акліматизації рослин. Його гербарій складався з 12260 листів. У 1868 р. Рогович вийшов у відставку і зайнявся вивченням покладів бурого вугілля в Київській губернії для потреб цукрових заводів. Він заснував товариство дослідників природи.

Після смерті Роговича будинок і садибу успадковували його діти - син Микола Опанасович, хірург Томського університету і дочки Лідія (дружина проф. Тализіна) і Софія (дружина проф. Павлицького).

У 1882 р. у флігелі жив Олексій Миколайович Бах (1857-1946) - біохімік, академік, засновник радянської біохімічної школи. Він навчався в Київському університеті і в 1878 р. за участь у студентських заворушеннях був на 3 роки висланий в Білозерськ. Повернувшись до Києва, він вступив до Київської організації "Народна воля", яку незабаром і очолив. З 1883 р. він був на нелегальному становищі, а з 1885 р. емігрував до Женеви, де почалася його

наукова кар'єра. Після революції він повернувся на батьківщину і заснував школу біохіміків. Помер О.М. Бах в 1946 р..

Зараз у цьому будинку живе дуже цікава людина, ім'я якого занесене до Книги рекордів Гіннеса, як самого молодого героя Великої Вітчизняної війни. Це Сергій Васильович Добринов - професійний будівельник, ліквідатор наслідків аварії на ЧАЕС, нині пенсіонер. 8-річним хлопчиком він врятував життя вісьмох солдатів і прапор одного з полків 206-ї стрілецької дивізії Південно-Західного фронту. А ось як це було. Коли почалася Велика Вітчизняна війна, Сергій з матір'ю жив на вул. Горького і як всі хлопці того часу мріяв потрапити на фронт. Наприкінці літа 1941 р., коли він з другом Солтусом гуляв у дворі, вони побачили військові машини, криті брезентом, які рухалися в бік Голосіївського лісу. Несподівано машини зупинилися біля їхнього будинку, і хлопчаки, недовго думаючи, залізли в кузов однієї з машин. Солтуса висадили на першому ж контрольному пункті (КП), а Сергія, що забився в щілину між ящиками не помітили, і він опинився на передовій. Його знайшли під час розвантаження машин, і командир сердито сказав: "Нагодувати, і щоб через 10 хвилин і духу його тут не було. Відправити назад першою машиною!" Але вечоріло і машини не було. Вночі на завдання йшла пошукова група - перервався зв'язок з одним з полків дивізії, і Сергій відправився з нею. У селі Гатне знайшли школу, в якій розташовувався штаб полку. Будівля була зруйнована, і пробратися через завали в підвал до вцілілих бійців могла тільки дитина. Сергій повз в повній темряві по кам'яних лабіринтах і пошепки запитував: "Є хто живий?" Раптом поряд хтось застогнав. Його покликали. Один, другий, цілий лазарет! Сергій розповів, хто він і звідки взявся. Тоді його обгорнули прапором частини, і він знову поповз. Потім проліз в підвал з бинтами і водою для поранених, а потім по черзі вивів на світ Божий всіх вісьмох червоноармійців. Коли повертався востаннє, фашисти кинули ручну гранату, і Сергію зачепило ногу. У лазареті "найголовніший командир" запитав хлопчика: "Що хочеш на пам'ять?" І він відповів: пістолет! А що ще міг хотіти хлопчик того часу? Серьозі вручили бельгійський браунінг з написом: "Сергійку Добринову - юному герою М.П. Кирпонос. Київ. 02.08.1941 р.". А потім відправили додому, забезпечивши виправдувальним листом до матері, підписаним комдивом Сергієм Горшковим. На листочку, вирваному з блокнота, квапливі рядки: "Шановна Тамара Олександрівна! Повертаємо Вам вашого сина живим і здоровим, крім невеликої подряпини на нозі. Вибачте за 2 дні хвилювань, які він заподіяв Вам своєю відсутністю. Ми й самі не знали, звідки він взявся на передовій саме в такий потрібний момент. Іншого виходу у нас не було, і якби на його місці був мій син, я послав би його. Ви як мати можете пишатися таким сином. Вважайте, що Ваша родина збільшилася на 8 осіб, врятованих і повернутих до життя. Ваш син Сергій представлений командуванням до вищої нагороди."

Подарунок з фронту Сергій поклав у коробку від чаю і сховав на горищі київського будинку, сім'я терміново евакуювалася в м. Копейськ Челябінської області. Після війни Сергій знайшов свій пістолет і навіть стріляв з нього, граючи з однолітками у війну на Черепановій горі. Подання на нагороду десь загубилося,

а ось лист і пістолет зберігають тепер в музеї Великої Вітчизняної війни, і Сергій Добринов визнаний наймолодшим учасником бойових дій Великої Вітчизняної війни.

Цікаво, що дідом Сергія був чудовий вчений-ортопед, засновник і перший директор Інституту ортопедії - Фрумін Ілля Олегович (1875-1945). У сім'ї зберігається незвичайна реліквія - це лист Сталіну, який написав Фрумін в 1938 р., перебуваючи в ув'язненні. Це такий яскравий документ, в якому, як у краплі води, відбився той час, що я дозволю собі прочитати уривки з цього листа.

"Товариш Сталін!

Я наважуюся написати Вам після довгих коливань. Дуже хочеться вірити, що хоч який-небудь відгомін мого крику буде Вами почутий - і я пишу. Я з числа тих, хто був вирваний бурею 1937-1938 рр. з нормальних умов життя. Я пережив кошмар, в реальність якого до цих пір не можу повірити до кінця, хоча він фактично пережитий мною. Але чи можливо повірити, що людина ні в чому не винна, до того ж у віці 63 років, професор, має загальновизнані заслуги у своїй області (ортопедії), організатор одного з найбільших у країні ортопедичних інститутів (у Києві), що стояв 18 років на чолі його, людина, чесність і прямоту якої ніколи не сміли заперечувати і люті вороги, - що ця людина могла бути піддана в СРСР в 1939 р. самим нелюдським, диким катуванням, бути позбавленою слуху на праве вухо, могла дійти до нестями і написати на самого себе неймовірний наклеп, саму себе звинуватити в контрреволюції і мало не в співучасті в шпигунських махінаціях і бути засудженою до розстрілу. І тільки тоді, коли цей грім вибухнув над моєю головою, тільки жах від свідомості, що пробудилася, в яке глибоке трагічне становище поставив я 3-х дорослих синів, думка про те, що скоїлося з моєю дружиною - талановитим лікарем-доцентом, і не залишила мене ніколи непохитна віра в кінцеве торжество правди - змусили мене в останній момент прокинутися, зібрати залишок душевних сил і запротестувати з усією доступною мені пристрасстю перед Військовою колегією Верховної Ради, перед Президією Верховної Ради, перед Головним Прокурором Союзу.

Мій голос - голос невинної людини - почули, розстріл скасували і після 22 місяців тюремного ув'язнення, з них 50 днів перебування в камері смертників, відправили мене на 5 років у заслання в Казахстан. За що? В ім'я чого? За те, що я був, колись, есером, заплатив за це в царські часи роками в'язниці, посилення, еміграції? За те, що я відкрито, чесно, без вагань і до кінця виклав свої колишні помилки, переглянув свої політичні установки і публічно заявив про це в 1924 р. у Київській "Пролетарській правді?" За те, що я всі свої сили з 1924 р. поклав на будівництво радянської ортопедії в Україні, організував найбільший інститут, виховав у ньому цілу школу ортопедів (до 50 осіб), створив понад 20 опорних пунктів на Правобережжі України, був організатором єдиного в нашій країні "Ортопедичного журналу?" І в ім'я чого надломили моє існування, розбили вщент моє життя, позбавили мене - ще у розквіті сил і на висоті розвитку - можливості служити великій справі боротьби з каліцтвом та інвалідністю? В ім'я чого - і чи треба? - Відсторонити людину від великої активної роботи за своєю спеціальністю в величезній справі щодо створення соціалістичного суспільства? А

я ж довів відданість цій справі не на словах, а на ділі протягом останніх 14 років свого активного життя, коли я кожен день, кожну годину ділив з усіма свідомими радянськими людьми і радість і горе нашого складного і великого життя. І навіть пережита катастрофа - кажу це чесно, твердо і щиро. Тов. Сталін, допоможіть мені змити з мене ганьбу ізгоя і відщепенця, поверніть мені право і можливість знову усвідомлювати себе чесним і відданим справі соціалізму будівельником нового життя.

10.06. 1938 р. м.Алма-Ата. І.Фрумін "

По-моєму, приголомшливий документ епохи. Лист, звичайно, не дійшов до адресата, а залишився в справі, з якою тільки тепер вдалося ознайомитися нащадкам Фруміна.

Жила у цьому будинку в 60-ті роки 20 століття ще одна людина - це знаменитий мостобудівник Баренбойм Ісаак Юлісович (1910-1981). Він народився в 1910 р. в маленькому містечку Вознесенську на Херсонщині. Батько, який тримав заїжджий двір, помер, коли Ісааку було 7 років. Мати, у якої було 3 дітей, змушена була продавати коней, речі, а потім настали злидні. Ісаак вступив в будівельну профшколу, працював слюсарем, десятником, а після закінчення робітфаку - виконробом. У 23 роки він заочно закінчує Одеський інститут цивільного та комунального будівництва і працює начальником служби міського транспорту в Сталіно (Донецьк). Незабаром молодого енергійного інженера переводять до Києва. Тут він виграє у конкурсі на будівництво гранітної набережної Дніпра, і йому довіряють самому будувати своє дітище. Після блискучого виконання цього завдання Баренбойм отримує нове - надважливе і надсекретне будівництво №1. Готуючись до війни, уряд вважає за необхідне забезпечити безпечний і прихований зв'язок правого і лівого берега Дніпра. Вирішено було прокласти 2 залізничних тунелі під Дніпром. Будівництво одного почалося на південь від Києва на Жуковому острові (Бортничі - острів Водників - Чапаївка), північний прокладався в районі Оболоні. У будівництві брало участь до 40 тис. робітників. Баренбойм був призначений начальником 5-го титулу - він прокладав тунель прямо під річкою. Як не поспішали, але до початку війни так і не встигли закінчити секретні роботи (пройшли 800 м ложа тунелю). І багато років люди дивувалися, що за вхід у підземелля розташований на Жуковому острові.

Через місяць після початку війни Баренбойм був призначений командиром мостопоїзду №402. Цивільний мостозагін став військовим з'єднанням. На початку війни їм доводилося підривати мости, по яким вже відступили наші війська і не повинні були пройти німецькі війська. Так було в 1941-1942 рр., коли наша армія відступала. Разом з відступаючими військами Баренбойм пройшов шлях від Дніпра до Волги. Дійшовши до Волги, військові будівельники під керівництвом Баренбойма побудували залізничні переправи під Сталінградом і в Астрахані. А коли почався наступ, його військова частина перша підходила до водної перешкоди: треба було навести міст, щоб по ньому могли пройти вперед наступаючі війська. Вони будували і відновлювали мости на Північному Дінці,

Дону, Прип'яті, Дністрі, Ворсклі, Дніпрі - всього 39 мостів. За день до звільнення Києва – 5 листопада 1943 р. Ісааку Юлісовичу було присвоєно звання Героя Соціалістичної праці.

Німці, вигнані з Києва, намагалися знову оволодіти містом. Зупинити їх могли танки і артилерія, але вони знаходилися на лівому березі. Для їх переправи через Дніпро терміново потрібен був залізничний міст. Баренбойму дали явно нереальний термін – 20 днів. Але в армії не сперечаються. Робота велася цілодобово, винищувачі і зенітки відганяли авіацію противника. І сталося чудо - міст довжиною 1059 м був побудований за 13 діб! Це був світовий рекорд! Після війни і до самої смерті в 1987 р. Баренбойм очолював крашу в СРСР мостобудівну організацію Мостотрест №1. Всі мости Києва були споруджені ними. За бойові і трудові справи Баренбойм був нагороджений Золотою Зіркою Героя Соціалістичної праці, 2 орденами Леніна, орденом Жовтневої революції, Червоного Прапора, Червоної Зірки, 2 орденами Вітчизняної Війни, орденом Дружби Народів, багатьма медалями. Він - лауреат Державної Премії, Заслужений будівельник України.

Помер Баренбойм 27 серпня 1987 р. (в 77 років) на роботі, несподівано відчувши себе погано. Так несподівано, що не встигли викликати швидку допомогу - розрив аорти. Похований він на Байковому кладовищі, його ім'ям названа вулиця на Теличчі. У 1940-1950 рр. жив на Мало-Підвальній 10).

Жив у будинку №8 і знаменитий спортсмен - син власника меблевого магазину Еміль Фалер, прославився першим міжміським велосипедним пробігом в 1885 р. (Київ - Житомир).

Перша згадка про велосипед з'явилася в київській пресі в 1869 р. у зв'язку з чутками, що хтось бачив француза, що їде на велосипеді по Єлизаветинській (нині Пушкінській) вулиці. Автор статті в газеті "Друг народу", який ніколи велосипеда сам не бачив, так описує його: "Велосипеди - рід двоколісної повозочки. На них по шосе без коней можна їхати де завгодно за допомогою натискання пружини ногою."

Перші велосипеди, винайдені в 1861 р., мали досить фантастичний вигляд - з величезним переднім колесом, на якому сидів велосипедист, і малим заднім. Їх називали "павуками" або "костотрясами" (шини з'явилися тільки в 1888 р.) - їх називали "велосипед-павук". У них не було гальм і треба було безперервно крутити педалі. Але це не зупиняло любителів швидкої їзди, і до 1890 р. багато киян обзавелися велосипедами. У будинку №8 знаходилася перша в Києві школа велосипедної їзди. Прогулянки перших велосипедистів вулицями Києва викликали великий переполох. Люди не розуміли, як можна утриматися в сидлі двоколісної машини. У простолюдді почали ходити чутки про чортів, що роз'їжджають серед білого дня на колесах, тому при виді велосипедистів народ хрестився. Але незабаром у місті до них звикли, але от у селах вони сіяли страх і жах. Були навіть випадки нападу селян на велосипедистів. Так у жовтні 1885 р. компанія велосипедистів зустріла біля Рубежівки селянина, що їхав на волах, розминутися їм не вдалося. Воли з'їхали в канаву, а селянин впав з воза. Розгорівся скандал. До нещастя, повз проїжджав Фалер і спробував примирити

учасників зіткнення. Вражений появою ще одного "біса", селянин прийшов в лють і так вдарив ні в чому не винного Фалера, що довелося надавати йому допомогу у Рубежівській колонії малолітніх злочинців, а селянина зв'язали і відправили до Лук'янівської дільниці.

Через 2 роки після цього випадку Еміль Фалер поставив рекорд дальності пробігу, проїхавши з Києва до Петербурга за 12 днів і був зустрінутий з поверненням в Київ як герой. 5 липня 1887 р. він "в'їхав у сад" Мінеральних вод "при галасливій оплески публіки, яка зустріла героя біля воріт саду під звуки Урочистого маршу військового оркестру. В'їхавши в сад, велосипедист спритно зіскочив зі свого оригінального екіпажу і, оточений з усіх боків публікою, що закидала його питаннями, попрямував в убиральні театру для приведення в порядок свого туалету. Публіка густим натовпом оточила театр. Багато з увагою розглядали велосипед, дивуючись відвазі і майстерності мандрівника ". На банкеті в буфеті в парку кияни піднесли Фалеру лавровий вінок.

А в 1894 р. він встановив новий рекорд, проїхавши від Києва до Парижа. Приклад цього спортсмена надихнув багатьох киян. Перша школа велосипедної їзди, що відкрилася в 1887 р. налічувала понад 200 чоловік. Правда, на вулицях міста велосипедисти з'являлися вкрай рідко, так як міська влада заборонила це, щоб не лякати коней. Для катання була відведена середня алея Палацового парку, куди треба було добиратися з велосипедом візником. А дамам було дозволено кататися тільки за межами міста - на дачах або в приміських лісах і полях. І тільки в 1892 р. почалася безперешкодна їзда чоловіків вулицями міста. Вітаючи це рішення, журнал "Всесвітня ілюстрація" писав: "Досвід довів, що легкий, повороткий екіпаж цей, керований майже виключно інтелігентними людьми, нікому не заважає, нікого не обмежує. Число зіткнень мізерно." А в 1895 р. вулиці міста відкрили і для велосипедисток. Правда, їздили вони на дамських велосипедах, маючи при собі письмовий дозвіл з канцелярії губернатора і в спеціальних штанах-шароварах. Саме велосипедисткам ми зобов'язані тим, що в моду жінок ввійшли брюки. З 1912 р. "велосипедна команда" з'явилася в поліції. Вони розвозили пакети і перевіряли пости.

Щоб велосипедами не могли скористатися терористи, поліція забороняла їзду на велосипедах на деяких вулицях під час перебування в Києві найвищих осіб. Київські рабини доповнили загальні правила заборонаю їздити на велосипедах в суботу.

№10. Це прибутковий будинок Василя Григоровича Демченко і його сина - професора Григорія Васильовича Демченко. При будинку був великий сад, який колоритно описує Григорій Кіпніс: "Величезний сад у дворі будинку №10 називали коротко і багатозначно "босота". Сама назва манила нас пацанів загадковістю і страхіттям. Ходити туди нам категорично заборонялося батьками, але ми лазили туди. Господарювали в саду справжні бандити і хулігани, а визнаними заправилами у них вважалися брати Галайди. Братів було, здається, троє і кожен з них віддав кілька років спорудженню Біломоро-Балтійського каналу та іншим будівництвом ГУЛАГу. Мешканці "босоти" добре ставилися до інтелігентного Гудзенко. Як я тепер розумію, з простої причини: він легко і

весело римував нецензурний набір поширених тоді вуличних словечок. Такий талант вулиця не могла не цінувати.

... Жаркий літній день. На лавках під покривом каштанів баби, що лузають насіння. Тиша. В гору піднімається візник з двома пасажирами, котрі їдуть, мабуть, з вокзалу. Раптом, звідки не візьмись, з'являється Адольф Галайда, старший з братів. Перевальцем наближається до екіпажу, і щось говорить кучерові. Той спускається з козел, допомагає Галайді випрягти коня. Галайда схоплюється на нього і галопом вгору по Тарасівській. Затамувавши подих, ми через дірку в паркані спостерігаємо цю картину. Проголопірувавши до пожежної каланчі і назад, Галайда злазить з коня, галантно кланяється, знявши кепочку, пасажирці і повільно йде до себе в "босоту". Виставу закінчено".

Але це вже відбувалося за радянської влади.

А в 1912 р. в будинку №10 оселився син професора Київського університету Олексія Микитовича Гілярова - Сергій Олексійович Гіляров. Він народився в 1887 р. на цій же вулиці в будинку №2., закінчив 1 Київську гімназію, історико-філологічний факультет Київського університету, одружився на дочці професора Київського університету Єлизаветі Сергіївні Івановій, викладав у приватних гімназіях, а з 1915 р був асистентом кафедри історії мистецтв. Він дуже багато зробив для Києва, але його, як і батька, покарали "карою забуття". З 1919 р. Сергій Гіляров працював у Київському музеї західного і східного мистецтва, пройшовши шлях від служителя, зберігача до зав. відділу, а з 1929 р. по 1945 р. був заст. директора цього музею, з яким виявилось пов'язаним все його життя. Разом з Варварою Миколаївною Ханенко він склав опис музейних експонатів, став головним експертом з встановлення авторства і дати створення картин. Так, в одному музеї Петербурга знаходився портрет, як довго вважалося, графа Головкіна роботи французької художниці Веже-Лебрен, чий підпис був на портреті. Гіляров встановив, що це, дійсно, робота Веже-Лебрен, але зображений на ній не Головкін, а останній польський король Станіслав Понятовський, про що свідчить костюм члена масонського ордену, вік зображеного і те, що до моменту написання картини художниця не могла бачити Головкіна. Портрет був подарований родичами Понятовського Кременецькому Університету, а потім в музей. Атрибутація цього портрета робить Гілярова знаменитим серед мистецтвознавців. Але це відбувається в 1930-ті рр., коли нерідко музейні речі за безцінь продавали за кордон. Вирішили продати і портрет Понятовського за 2 тис. рублів. Всі мовчали, а Гіляров підняв шум. Закінчилося тим, що портрет таки продали, але не за 2 тис., а за 25 тис., а на Гілярова завели кримінальну справу, звинувативши у шпигунстві, нібито, він в 1931 р. зустрічався з представниками французького посольства. Півроку тривало слідство. Довести нічого не змогли, але з посади заступника директора зняли і за кордон не випускали.

Крім роботи в музеї, Гіляров читав лекції в Художньому інституті. Асеев, який навчався у нього згадує, що на лекції Гілярова збігався весь курс, оскільки це було свято думки.

Завдяки Гілярову, Київський музей західного та східного мистецтва став осередком духовності. У 1932 р. в Київ приїхала одна з родичок Терещенко, яка в еміграції вийшла заміж за прем'єра Е. Ерріо. Вона захотіла відвідати Київ. Гідом їй призначили Гілярова. Коли він прийшов на першу зустріч, вона впізнала його і кинулася на шию: "Серьоженка". У цей час було прийнято рішення про знесення низки київських церков. Загроза нависла над Софіївським собором. Гіляров розповів про це гостям. Залишаючи Київ, Е. Ерріо сказав, що радий був відвідати Софіївський собор, який зведений батьком французької королеви і тому є символом дружби Франції і СРСР. Може бути, це врятувало Софіївський собор від знесення. А, може бути, це тільки легенда.

Коли почалася Велика Вітчизняна війна, основні фонди музею були вивезені до Уфи, але багато експонатів залишилися в Києві. Хранителями їх стали Поліна Кульженко та Сергій Гіляров, який не зміг виїхати з Києва через важку хворобу дружини. При німцях він працював директором, а Кульженко - хранителем музею. Відступаючи, німці запропонували їм поїхати з ними, вони відмовилися. Після війни Гілярова звинуватили в тому, що він працював на німців, опублікував у газеті "Нове українське слово" 4 статті про діячів культури України німецького походження (Шехтель та ін), організував виставку "Руйнування більшовиками пам'ятників культури". Загребельний описав долю Гілярова в романі "Диво", де він прототип головного героя Гордія Оттаві. Гілярова заарештували в грудні 1945 р. У камері на Короленка 15 він витримав 4 допити, а потім із запаленням легенів і температурою 39° був переведений до Лук'янівської в'язниці. 4 січня 1946 р. він передав з в'язниці останню записку. У ній слова: "Я не був ворогом радянської влади, але вони могли вважати мене ворогом". Він відмовився від їжі та ліків, щоб його син не був скомпрометований спорідненим зв'язком з ворогом народу, і помер, не доживши до вироку.

Цей подвиг батьківської любові виявився не марним. Його син Меркурій Сергійович Гіляров став відомим ентомологом і головою ентомологічного товариства Радянського Союзу (номенклатурна посада).

Квартиру в будинку №10 забрав співробітник НКВД, дружину переселили в маленьку кімнатку. Вона тільки на один рік пережила чоловіка - обігрівалась грубкою, затлілася спідниця і вона померла від чаду.

Так як вирок Гілярову не був винесений, його не можна було реабілітувати. Справжнім став "вирок забуття", ім'я Сергія Гілярова довгі роки не згадувалося. Тільки в 1996 р. перед Художнім інститутом був встановлений меморіал репресованим художникам, де серед 41 імені є і ім'я Сергія Гілярова.

№12. У 70-ті роки 19 ст. садиба належала архітектору Київського навчального округу Павлу Івановичу Шлейферу (1814-1879). Він народився в Києві, закінчив вільним слухачем Петербурзьку Академію Архітектури, отримав звання некласного художника-архітектора. Він викладав малювання в Інституті шляхетних дівчат і в другій гімназії, а з 1852 р. став архітектором Київського навчального округу. Він будував лютеранську кірху за проектом Штрёма, будував 2-у гімназію, зводив будинки (на вул. Комінтерну 14). У київському Національному музеї України є його робота "Портрет дружини". Його син -

відомий київський архітектор Георгій Шлейфер збудував у Києві багато будинків у стилі модерн.

У 70-ті рр.. 19 століття в будинку №12 влаштувалася Народовольча комуна Володимира Карповича Дебагорія-Мокрієвича. Це був радикальний напрямок народовольчества, типу нечаєвського. Гурток "Київські бунтарі", що оселився на Тарасівській виник після провалу нечаєвців і налічував 30 чоловік. Вони збиралися на квартирі Брешко-Брешковської, де частина і жила. Читали нелегальну літературу, вели пропаганду серед робітників і селян, організовували майстерні-артілі, прагнучи жити життям простого народу. Нечаєв був близький з Дебагорій-Мокрієвич. Наприкінці 60-тих рр.. в середовищі нечаєвців виникли суперечки - одні вважали Нечаєва революціонером, інші - людиною з хворою психікою, що прагне до влади. Один з нечаєвців - Іванов засумнівався в деяких поглядах Нечаєва. Той звинуватив його у зраді, і члени гуртка вбили Іванова. За мотивами цієї події були написані "Біси" Достоевського.

За участь у вбивстві було заарештовано багато гуртківці, самому ж Нечаєву вдалося втекти з Росії. Але його заарештували в Швейцарії і видали Росії як кримінальника, а не політичного злочинця. Його засудили на каторжні роботи, але не відправили до Сибіру, а до 1882 р. утримували в Петропавлівській фортеці, де він і помер. У цій справі була арештована одна з майбутніх лідерів меншовизму Віра Іванівна Засулич (1851-1919). Вона народилася в 1851 р. в збіднілій дворянській сім'ї, вчилася в приватному німецькому пансіоні в Москві, де готували гувернанток зі знанням іноземних мов. Віра, що відрізнялася екзальтованістю, увійшла в студентське середовище, де запоем читали Чернишевського, Добролюбова і Писарєва, мріяли про перебудову суспільства, і Віра мріє втілити в життя ідеали улюблених письменників. Вона створює в Петербурзі невелику майстерню зі справедливим устроєм, яка скоро збанкрутувала. Вона знайомиться з гуртком нечаєвців та її захоплює поезія боротьби. Після провалу нечаєвців в 1869 р. 18-річна Засулич була арештована, їй присудили 2 роки в'язниці і 2 роки заслання. У 1875 р. їй дозволяють переїхати в Харків під нагляд поліції. Вона переходить на нелегальне становище, стає помічницею Бакуніна, за його завданням їде до Києва і поселяється на Тарасівській 12 у своєї подруги Лідії Баришевої, входить в гурток "київських бунтарів". До 1877 р. вона живе в Києві, а потім разом з Дебагорієм-Мокрієвичем "йде в народ". Під виглядом селянської родини поселяються вони в селі Юрівка під Чигирином. Але місцеві селяни беруть їх "в штики". Віра Засулич їде до Петербурга, де прославилася, влаштувавши замах на градоначальника Петербурга Федора Трепова. А Дебагорій-Мокрієвич був заарештований в 1879 р. Його характеризували як "одного з найбільших і небезпечних агітаторів у злочинній пропаганді та головного діяча революційного київського гуртка", і засудили до 15 років каторги. Але по дорозі до Сибіру він обмінявся документами з кримінальним злочинцем Павловим, і за його документами потрапив в Іркутську губернію, звідки незабаром втік. Він емігрував до Швейцарії, працював в революційній пресі, але з часом прийняв болгарське громадянство і відійшов від революційної діяльності. Помер в 1926 р.

Київська громада. Тарасівська вулиця була прямо-таки Меккою київської інтелігенції. Тут у будинку №12 збиралася напівофіційна організація київської інтелігенції "Громада", що сформувалася з гуртка студентів-українофілів на початку 1860-тих рр.. Серед її перших лідерів такі блискучі діячі української культури як Драгоманов, Антонович, Житецький, Лисенко, Чубинський, Русов, Тадей Рильський.

Громада проіснувала 60 років, і за роки своєї діяльності зіграла величезну роль у відродженні української нації. Довгий час "Громада" була в Україні єдиним організованим гуртком переконаних українців і центром всього українського національного руху. Громада завжди зберігала первісний характер невеликого дружнього кружка, але в силу його величезного наукового і творчого потенціалу грала видатну роль у багатьох громадських починаннях. Її члени брали участь у роботі південно-західного відділення Російського географічного товариства і видали кілька томів етнографічних матеріалів, в тому числі "Малоросійські народні перекази та оповідання" Драгоманова. Багато років при Громаді працювала спеціальна комісія з підготовки великого словника української мови (словник Грінченка). Громада видала найповніший на той час "Кобзар" Шевченка, заснувала щорічні поїздки киян на Тарасову могилу, проведення Шевченківських урочистостей. Серед київської інтелігенції славилися вечірки молодих членів Громади в "українському смаку", що влаштовуються ними в 1870-ті рр. спільно з вчителями 2 гімназії, де служили тоді багато членів Громади. Лазаревський згадує: "І от серед вчителів 2 гімназії виникає думка влаштувати "млинці" за попередньою передплатою. Збирається безліч народу. Павло Житецький і Микола Лисенко у фраках з великими блискучими грудьми накрохмалених сорочок. Вірочка Житецька у білій, а Оля Лисенко у синій вуалях, обидві затягнуті в корсети, обидві в кринолінах, модних зачісках з завітками на вухах. Товариство розміщується за довгими столами, заставленими мисками з різними стравами. брязкіт вилок і ножів, дзвін келихів, жива розмова, вибухи сміху і гостре їдке слово розчервонілого від випивки Житецького. А потім відсувають столи і починаються танці: кадрилі, польки, вальси. і королевою вечора відчуває себе красуня Оля, і ревниво позирає Лисенко як вона переходить з одних рук в інші. А потім він сідає за рояль, і ллються завзяті звуки козачка. і глядачі оточують Вірочку Житецьку, яка, сором'язливо опустивши очі, ніби знехотя починає виробляти свої дроботушки, а навколо неї вже йде навприсядки Іван Рудченко. І немає кінця оплесків розчервонілій парі."

Пізніше, в 1880-1890-ті рр. вечірки часто влаштовувалися без випивки і закуски. Збиралися в основному заради "їжі духовної". Це були справжні свята розуму і серця, де кожен учасник міг сповна проявити свої обдарування. Зазвичай вечірки починалися тепер з виступу хору Лисенка. Величезний хор складався з студентів Університету, курсисток, любителів української пісні. Від їх грізного реву "Реве та стогне Дніпр широкий" озноб захоплення пробігав по плечах слухачів. Потім читали вірші, гримів рояль, ніжний тенор виводив:

Выпьем мы за того,
Кто "Что делать" писал,
За страданья его,
За святой идеал.

І всі присутні підхоплювали приспів:

Налей полней бокалы, полней!
Пусть студентов семья
Соберется дружей!

В історії Старої громади виділяються 3 етапи:

- 1) культурно-політичний (1860-1876),
- 2) політично-українофільський (1876-кінець 1880-тих),
- 3) культурно-науковий (кінець 1880-тих -1897).

Члени Громади шукали наукові аргументи існування української нації від далекого минулого і до теперішнього часу, висували вимоги культурної автономії, намагалися створити незалежну національну освіту. Вони відкривали недільні школи, читали лекції, викладали в колегії Галагана.

Друкованими органами Старої громади були газети "Київський телеграф", "Зоря", журнал "Київська старина", який видавався з 1862 р. по 1906 р. на кошти Старої громади. Цей журнал відіграв величезну роль у формуванні української культури в другій половині 19 століття. Першим редактором журналу був Лебединцев, пізніше - Науменко. Сума внесків членів Громади не визначалась, кожен платив, скільки міг. Були й конспіративні члени. Найбільші внески надходили від конспіративного члена. Він підписувався "Хорос". І лише небагато знали, що під цим ім'ям ховався Лев Смиренко.

Був у Громади свій книжковий магазин "Українська книгарня" на Безаківській, що вважався одним з найкращих у Києві.

З часом Київська Громада постаріла. До кінця 19 століття злі язика слідом за Борисом Грінченком стали називати корифеїв Громади хранителями труни Шевченківської. І на зміну Старої громади прийшла Молода громада. Але вона вже не мала відношення до Тарасівської вулиці.

Вулиця Тарасівська, частина 3

№14. Г-подібний будинок з проїздом у двір був побудований в 1887 р. (арх. Казанський) як прибутковий будинок Катерини Миколаївни. Свидерської. Його фасад прикрашають красиві головки, дракони. Будинок є пам'яткою історії. Встановлена в 1971 р. чорна гранітна меморіальна дошка роботи архітектора В.Шевченко говорить про те, що в цьому будинку у свого брата студента Київського університету Михайла Косача зупинялася в березні-квітні 1889 р. 18-річна Леся Українка (1871-1913).

Навколо брата і сестри організувався літературний гурток "Плеяда". Тут Леся Українка разом зі Сливинським перекладала Гюго, Мюссе. Вона підтримувала зв'язки з давніми друзями - сім'ями Старицького та Лисенка.

Молодший син власниці будинку Олександр навчався у першому класі 1-ої Київської гімназії разом з Луначарським. Гімназистів, що часто збиралися в будинку, Леся називала "голота". Леся завжди тепло згадувала своє перебування в цьому будинку, хоча в 1890 р. вона приїжджала сюди в очікуванні операції на лівій руці. Справа в тому, що ще в дитинстві, живучи на Стрілецькій вулиці, Леся застудилася на ковзанці і в неї почався туберкульоз кістки, через що довелося попрощатися з мрією про кар'єру піаністки. Після операції в 1890 р. ліва рука Лесі всохла - ви, напевно, звертали увагу, що на всіх пізніх фотографіях Лесі ліва рука не видна. Про цей приїзд мати Лесі Олена Пчілка пише до Драгоманової: "Поки що Леся залишилася в Києві, хай хоч розважиться, так як, можливо, доведеться їй лежати довго, якщо їй зроблять операцію".

І все-таки про перебування тут Леся зберегла найтепліші спогади. Через кілька років вона пише братові з Києва: "Шкода, коли ти не прийдеш на Різдво до мене! Ми б разом послушали солов'їну арфу перед Університетом, подивились би на страшні тополі, і я б знову подумала, що мені 18 літ, що ми живемо на Тарасівській, де у мене на столику проліски стоять, а в хоті рожеве світло, а в серці провісна."

Все це чудово, але, як нерідко трапляється в Києві, меморіальна дошка висить не на тім будинку, де жили Косачі. Вони жили не в 4-тому будинку на Тарасівській 14, а у 2-му будиночку №18, якого зараз немає. Його знесли перед Великою Вітчизняною війною і на його місці Осьмак побудував будинок для працівників Трансбуд. Довоєнний будинок належав родині Сікорських - Василю Феодосіївну та її 4-м синам - Василю, Григорію, Андрію та Олександрю. А познайомилися Косачі і Сікорські в Новоград-Волинському. Батько Лесі - Петро Антонович Косач був головою з'їзду мирових посередників, а секретарем був зять Сікорських - Вишинський. Їх пов'язувала не тільки спільна робота, а й дружба. Мати Лесі була хрещеною матір'ю внучки Сікорських - Наталі. Та часто гостювала в будинку Косачів, так як в 7 років залишилася без матері. Леся вчила її музиці і вишиванню, читала їй книги. Саме тому Лесі було так добре в будинку на Тарасівській. А Наталя стала піаністкою Вишинського, дожила в цьому будинку до 1946 р.

№7. 2-3-поверховий будинок кінця 19 століття в стилі класицизму з 4-колонним портиком. Тут розташовувалося садівництво Освальда Карловича Вессера, а потім садовий заклад Станіслава Дедьєха "Рудольф".

У повоєнні роки тут була закрита розвідшкола. Зараз теж якась військова установа.

№ 9. Садина з 2-поверховим будинком у стилі Київський ренесанс до 1913 р. належала родині Жуковцевих, а в 1913 р. її придбав син купця 1-ї гільдії Фрідріха Міхельсона - інженер Макс Фрідріхович Міхельсон. Він будує на садині 4 прибуткових будинки. №9а у стилі модерн, що виходять на Володимирську вулицю і утворюють внутрішні двори - колодязі. Він будує ці будинки за своїм

проектом у вигляді замкнутого в каре прямокутника з вікнами, поверненими в бік двору-колодязя.

У 1910 р. в будинку №9 розташовувалася лікарня Гутштейна на 29 ліжок. У цьому будинку на короткий час зупинявся Сталін, будучи проїздом у Києві.

№11. Школа №92 імені Івана Франка зайняла місце дому і саду, де в 1888 р. жив і вів прийом "з внутрішніх хвороб" дядько (по матері) письменника Лєскова професор Сергій Петрович Алферєв.

№13. Садиба №13, де зараз розташовується дитячий санаторій, належала Єлизаветі Федорівні Островидовій, а кутовий будинок №15\48 - дружині генерал-майора Ієнкен Марії Тимофіївні. У 1900 р. в будинку розташовувалася редакція журналу "Київська старина", редактором якої був Володимир Павлович Науменко. Був в будинку аптекарський магазин і склад Горштейна (у дворі №15).

У цьому будинку жив Федір Фердинандович Андерс (1863-1926) - справжній фанат повітроплавання. Він народився в Києві в 1863 р. в сім'ї токаря заводу "Арсенал", закінчив реальне і землемірне училища, а вищу освіту здобув уже в 50-річному віці, заочно закінчивши Київський політехнічний інститут вже за радянської влади. Він вивчив всі літальні апарати київських конструкторів і в 1910 р. видав брошуру "Як самому побудувати аероплан". Але головним його захопленням стали дирижаблі. У 1909-1911 рр. він власноруч побудував перший дирижабль, який назвав "Київ" і в серпні 1911 р. здійснив на ньому перший, хоча і не зовсім вдалий політ. Це був перший політ дирижабля, створеного в Україні. А до вересня 1912 р. на рахунку Андерса і його сина Володимира було вже 150 польотів. Але тут трапилася біда - аеростат загорівся і вибухнув. На щастя, це сталося під час стоянки і люди не постраждали. Побудувати "Київ -2" винахідник так і не встиг: спочатку він переймав досвід на заводах Цепеліна, а потім, повернувшись до Києва, почав працювати над каркасними дирижаблями. У 1921-1924 рр., працюючи в Москві, Андерс сконструював 100-місний рейсовий дирижабль. Під час НЕПу він заснував у Києві акціонерне товариство для будівництва своїх аеростатів, але раптово помер 31 травня 1926 р. (58 років). Похований на Байковому кладовищі.

А в будинку №14 жив мій викладач професор Михайло Миколайович Клеошніков. Він був зав. кафедрою історичної геології, був прекрасним фахівцем, чудово читав лекції, але у нього був дуже високий, майже жіночий голос. За 10 років, що минули після закінчення Університету, я про це, звичайно, забула і, коли обдзвонювала членів Вченої Ради, запрошуючи його на захист кандидатської дисертації, потрапила в страшно незручне становище, сказавши тому хто взяв трубку Михайла Миколайовича: "Запросіть, будь ласка, до телефону вашого чоловіка".

№16. 5-поверховий прибутковий будинок Гроздової був побудований на початку 20 століття (в 1909 р.) в стилі модерн. Біля будинку зрізаний кут, над першим поверхом вставка з рослинним орнаментом.

Будинок є пам'яткою історії, так як в ньому в 1918-1919 рр. жив Володимир Іванович Вернадський (1863-1945) (основоположник вітчизняної геохімії,

біогеології та радіології, академік, перший президент ВУАН), найбільший філософ, вчений і мислитель, якого оголосили людиною століття (у дворі №18).

У Київ Вернадський приїхав тільки в 1917 р. До того часу він був уже сформованим всесвітньо відомим вченим, йому було 54 р. Його завжди тягнула рідна земля - в сім'ї були сильні українські національні традиції. Його предки були запорізькі козаки - прадід був священиком у Чернігові. Дід пішки прийшов до Москви, закінчив медико-хірургічну академію, брав участь у походах Суворова і Кутузова, отримав навіть нагороду за перехід через Альпи. Потім приїхав до Києва, працював у шпиталі. Батько Іван Васильович закінчив Київський і Берлінський університети, в 28 років був уже професором Київського, а потім Петербурзького університетів. Після смерті сина, а потім і першої дружини від туберкульозу він одружився на кузині Ганні Петрівні Костянтинович, родом із Переяслава. У цьому шлюбі народився син Володимир і дочки близнючки Катя і Оля. У гуртку "Література для народу" Володимир Іванович познайомився зі своєю майбутньою дружиною Наталією Григорівною з роду Старицьких. Він зробив їй пропозицію, але вона відмовилася, сказавши: "Я старше Вас на 2 роки і я некрасива". Він заперечив: "Що Ви таке говорите? Я Вас люблю". Щоліта Вернадський виїжджав в експедицію, багато працював в закордонних лабораторіях і звідусіль посилав їй листи. І, нарешті, Наталія Григорівна дала згоду на шлюб. Вона стала йому вірним другом. Вони ніколи не розлучалися і він вважав себе багатьом їй зобов'язаним. У 1910 р. вони будують у Шишаках на Полтавщині на березі річки Псел дачу - будинок був побудований за проектом Василя Кричевського, на жаль, ні від нього, ні від дачі нічого не залишилося.

Вернадський займав високе положення - він був професором Московського університету, членом Державної Ради Росії, лідером Партії кадетів. І коли почалася революція, зачепити його було неможливо, так як весь світ знав про його відкриття - в 1910 р. - за рік до Резерфорда Вернадський зробив доповідь про радіоактивність - "новому союзнику і захиснику". У 1922 р. Вернадський організував Радієвий інститут, а в 1932 р. на Всесоюзній конференції з радіоактивності продемонстрував 1 грам радію.

Коли почалася революція, Вернадський з дружиною від усіх заворушень біжить до Полтави, де живе його троюрідний брат Короленко. Незважаючи на розруху, він щодня записує в щоденнику: "Працюю над живою речовиною".

Ще до Жовтневої революції в щоденнику з'являється запис: "Ведуться розмови про організацію АН в Україні". При гетьмані Скоропадському створюється комісія з організації АН України, запрошують Вернадського, він приїжджає з дружиною до Києва і поселяється в цьому будинку на Тарасівській в кв. №7. У 1918 р. при гетьмані АН України була створена і Вернадського обирають першим її президентом. Умови були важкі. Вернадський пише в щоденнику: "У будинку 2. Рятуюся в академії".

Раковський віддає АН України будівля пансіонату Левашової і Вернадський збирає тут учених світового класу - механіка Тимошенко, історика Петрова, арабіста Кримського, економіста Туган-Барановського. Його квартира на Тарасівській стає штабом АН України. Він розробляє нову систему освіти, яка діє

до наших днів, організовує бібліотеку АН, яка входить зараз до десятки найбільших бібліотек світу, нараховуючи понад 8 млн. книг.

У 1919 р. влада в Києві змінюється, і Вернадський їде на південь, щоб зустрітися з Денікіним. Він записує в щоденнику: "У всіх враження, що більшовики не надовго", але після розмови з Денікіним, який заявив "Я не допущу україноманії", Вернадський розуміє, що АН України під загрозою.

У Києві влада міняється, і сім'я Вернадського біжить до Криму, а він з Ростова приїздить туди ж, насилу розшукує родину, але в Ялті він тяжко захворів на тиф. Діти їдуть в еміграцію до Праги. Син став істориком в США, дочка стала лікарем-психіатром. Дружина з труднощами виходила Володимира Івановича. І залишилася з ним. Вона допомагала йому в усьому, робила переклади, переписувала його роботи. Наприкінці життя він записав: "Прожили душа в душу і думка в думку понад 50 років".

Вернадського запрошують на роботу в Сімферопольський університет і він пише в Київ, що не повернеться, оскільки в Києві немає умов для роботи. Він стає ректором Сімферопольського університету, а потім назавжди їде до Росії.

Чому ж у листопаді 1919 р. Вернадський виїхав з Києва і не повернувся в нього? Очевидно, що для цього було багато причин. Журналіст Коптюх пише: "Кабінет Вернадського в академії перебував навпроти Будинку вчителя, поряд з яким поставлений пам'ятник Грушевському. Таке враження, що ці два генія до сьогоднішнього дня протистоять один одному". Дійсно, при особистих доброзичливих відносинах вони стояли на протилежних позиціях. У той час, як Вернадський віддавав всі сили на створення АН України, Грушевський вважав, що це несвоєчасно, непотрібно, мало не антиукраїнські - не можна створювати АН при узурпаторі гетьмані, який привів в Україну німців. Треба шукати науку в далеких землях, а поки розвивати українську ідею. Вернадський же вважав науку державно важливою справою і готовий був співпрацювати з будь-яким урядом, залучати до роботи вчених будь-якої національності. Тому протистояння з Грушевським стає все більш і більш тяжким.

Потім до Києва знову увірвалися більшовики, і справи стали зовсім кепські. Вернадський у Ботсаду зустрічається з молодим ученим-славістом і ділиться з ним своїми планами, а той пише донос на Вернадського. У газеті "Україна" його звинувачують у відсутності патріотизму, пригадують партію кадетів, участь у Державній Раді Росії. Це вже політичний донос. Очолює Надзвичайний комітет в Україні Лацис проводить політику червоного терору, заарештовує і розстрілює 68 інтелігентів. Вернадський з дочкою і співробітниками ховається на біостанції неподалік Канева - в Старосілля і отримує лист з Києва про небезпеку повернення, відправляє сім'ю до Криму, а сам їде до Денікіна.

Помер Вернадський у Москві в 1945 р. В останні роки життя він працював над проблемами ноосфери - взаємодії біосфери з людським розумом.

Мешканка будинку №16 Тетяна Олегівна Петрова розповіла, що з дня побудови будинку в 1909 р. в будинку жив її дід - Микола Волкобой, який працював патологоанатомом в Маріїнсько-Благовіщенській громаді.

№19. Будинок побудований в 1899 р. архітектором Казанським як прибутковий будинок інженера Рафаїла Антоновича Рженецького і є пам'ятником архітектури й історії. Головний фасад симетричний в стилі ренесанс, на 3-4 поверхах пілястри коринфського ордера, увінчані фігурними фронтонами і вежею. Фасад завершує карниз з металевим парапетом. Декоративне ліплення у вигляді гірлянд і дракончиків в підвіконних вставках (не тільки Яскевич любив дракончиків). З 1913 р. будинок належав купцеві Срулю Лейзеровичу Ельгарту.

У 1936-1941 рр. в цьому будинку жив Олександр Сидорович Пироговський (1897-1943). До війни він працював обліковцем, а з червня 1941 р. директором лісозаводу. Його залишили в окупованому Києві для підпільної роботи, і він очолив Залізничний підпільний райком партії, а з червня 1942 р. - підпільний міськком партії. Вони рятували людей від відправки до Німеччини, готували фальшиві документи, тримали зв'язок з Ковпаком, передавали йому документи. Німці заарештували Пироговського 31 жовтня 1943 р. і 5 листопада за два дні до звільнення Києва стратили його в гестапо. У 1945 р. йому посмертно було присуджено звання Героя Радянського Союзу, а з 1976 р. на фасаді будинку №19 встановлено бронзову меморіальну дошку з барельєфним портретом Пироговського роботи скульптора Сабанєєва.

№ 20/50. У 1983 р. для спорудження великого шумозахищеного житлового будинку № 20-50 був знесений ряд невеликих будинків №№ 20-26 (у дворі №20), Будинок №20. - 3-поверховий цегляний будинок (Галайба, с. 325) був побудований в 1890 р. арх. Краусом для англійської підприємця Доугласа. У будинку тому жила відома оперна співачка і педагог по класу вокалу Сантогана-Горчакова.

№20. 2-поверховий дерев'яний будинок був побудований в 1885 р. на замовлення чиновника Кашнева (Галайба, с. 324). До 1906 р. належав Ганні Миколаївні Чубинській, і в ньому в 1903 р. в кв. №1 на початку своєї 75-річної викладацької кар'єри жив видатний математик, професор Букреев Борис Якович (1859-1962).

Букреев був найстарішим професором Київського університету. Він народився у Львові в 1859 р., навчався в Курській гімназії, а в 1883 р. закінчив фізико-математичний факультет Київського університету. Потім його на 2 роки відряджають до Берліну і Лейпцигу, де він слухає лекції видатних математиків. Він став математиком-універсалом - читав лекції, складав посібники з різних математичних дисциплін. Він приділяв велику увагу наочності викладання, в 1907 р. створив при Київському університеті математичний кабінет. Він був одним із засновників і першим викладачем на Вищих жіночих курсах і Київському політехнічному інституті. У радянський час він став живою легендою Київського університету, у якому працював 75 років і пішов на пенсію, лише досягнувши 100-річного віку в 1959 р. Помер в 1962 р.

З 1906 р. будинок належав родині військового лікаря Микити Івановича Манковського. Його син - Борис Микитович (1883-1962) в 1909 р. закінчив медичний факультет Київського університету, з 1922 по 1961 р. завідував

кафедрою нервових хвороб Київського медичного інституту, а в 1958 р. заснував Інститут геронтології.

Після революції в цьому будинку жив товариш Вернадського - правознавець, історик, один із засновників УАН Микола Прохорович Василенко, у якого зупинявся, приїхавши до Києва в 1917 р., Вернадський. У роки червоного терору його заарештували в 1921 р. відразу після від'їзду з Києва Вернадського. Але так як у зв'язку з від'їздом Вернадського звільнилося місце Президента АН України, його дивом випустили, і прямо з в'язниці він потрапляє в Президенти АН України. Він створив музей революції в Маріїнському палаці. Після 1924 р. його зняли з посади Президента, і він працює в Київському університеті навіть не професором, а приват-доцентом. До кінця днів залишався під підозрою. Помер Василенко в 1935 р., похований на Лук'янівському кладовищі.

Тут же у дворі №20 знаходилася садиба Краснокутського. З 1830 по 1881 р. велика садиба розташовувалася по обидві сторони нинішньої вул. Саксаганського між Тарасівською та Паньківською вулицями. Вона розділяла вулиці Велику і Малу Жандармські, які тільки в 1888 р. злилися в єдину Жандармську вулицю (потім Маріїнсько-Благовіщенську - Л. П'ятакова - Саксаганського). Першим власником садиби був учитель малювання 2-ої гімназії Іван Якович Краснокутський, який купив цей велику, але порізану ярами ділянку землі за безцінь (за 25 десятин землі він заплатив всього 250 рублів). На своїй величезній ділянці він розвів великий фруктовий сад з розплідником саджанців. Цілком поглинений справами свого великого господарства, він мав славу серед товаришів по службі дивака і оригінала. Його зневага до одягу давала привід до численних анекдотів про домовласника-скупаря. Але сміялися вони марно. Дивак-учитель відмінно знав садівництво та отримував хороший дохід від торгівлі фруктами і саджанцями. А коли ціни на землю зросли, він став розпродавати невеликі ділянки своєї садиби під приватну забудову. Власники хутірців, що виникли на його землі довго боролися з міським управлінням за своє існування, не даючи прокласти єдину Жандармську вулицю. А сам Краснокутський безоплатно поступився частиною свого саду для прокладки вулиці. Старий учитель-комерсант прекрасно розумів, що прокладка великої вулиці через його садибу не грозить йому розоренням, оскільки ціни на решту його землі різко підскочать. І він не прорахувався. Садиби, що утворилися по обидва боки нової вулиці, він продав за 25 тис. рублів (купив-то всього за 250 руб.). Він розподілив отримані гроші між дітьми і помер у 90 років.

№ 17/61. Будинок початку 20 століття, модерн, арх. Грінберг, прибутковий будинок Станіслави Едуардівни Бродської. У 1909 р. тут товариство взаємодопомоги повитух і фельдшерниць (голова Ганна Василівна Чорномор-Задерновська).

Наприкінці 19 століття на садибі був 2-поверховий дерев'яний фасадний будинок і 4 поверховий цегляний флігель. У 1910-тих власник купець Вольфман будує новий будинок за проектом Грінберга, який з'єднує з флігелем. Г-подібний, пізній модерн. Зрізаний кут підкреслений порталом входу в магазин і балконами, модерновий аттик. Вікна різні - прямокутні, арочні, спарені. Цегляний і ліпний

декор - руст, здвоєні хрести під вікнами 5-го поверху ліпні розетки, горизонтальний орнамент - смужки лаконічні, вишуканість оформлення. Флігель (у дворі) - неоренессанський цегляний декор.

У 1920-тих в кв. 9 жив літературознавець, критик, педагог, громадський діяч Олександр Костянтинович Дорошевич (1889-1946). Заснував журнал "Вільне українське слово". У 1926-1930 керував філією НДІ Шевченко. Через репресії поїхав на Урал, в 1943 - повернувся, в Інституті літератури вивчав творчість Куліша, Марко Вовчок, Франко, Шевченко.

№28/63. Будівлі 1953 р., пам'ятник архітектури, радянська неокласика. Потужний карниз, пілястри двох верхніх поверхів, кут і цоколь рустований. У декорі використані мотиви українського народного орнаменту, зроблені з кераміки та бетону.

Цікавий зразок житлової архітектури початку 1950-тих рр.. На першому поверсі ошадбанк і Дирекція художніх виставок України.

№30. Це будівля початку 20 століття (1912 р.) в стилі модерн. Зверніть увагу на вікно другого поверху ліворуч від входу (поряд будинок №32).

Однією з улюблених книг мого дитинства була книга Олени Ільїної "Четверта висота" про Гулю Корольову. Всі ви пам'ятаєте, що перед війною Гуля народила сина Сашу (Їжачка), пішла на фронт і загинула, піднявши бійців в атаку. Але в книзі ні слова про те, хто був батьком Їжачка, чоловіком легендарної Гулі. І нещодавно мені зовсім випадково вдалося це дізнатися. Чоловік Гулі Олексій Олександрович (1918-1972) жив у цьому будинку зі своєю матір'ю Софією Михайлівною П'ятаковою після повернення з ув'язнення в другій половині 1950-тих рр.. Софія Михайлівна була правнучкою Артемія Терещенка. Вона внучка його дочки Маріанни, яка вийшла заміж за Михайла Петровича Шестакова - управляючого заводами Терещенко (див. мал. у книзі "Родина Терещенків", стор. 32). Софія Михайлівна вийшла заміж за Олександра П'ятова. Ми знаємо про двох братів П'ятових. Один з них - Леонід в 1917 р. був головою Київського ревкому. 25 грудня 1917 р. банда "вільних козаків" заарештувала його і по-звір'ячому вбила. Його понівечене тіло було знайдено недалеко від станції Пост-Волинський. З 1917 по 1937 р. вул. Саксаганського носила назву Леоніда П'ятова. А його брат в цей час очолював партійну організацію, пізніше став наркомом. У 1937 р. він і решта братів П'ятових (їх було п'ятеро) були заарештовані і розстріляні. Ось саме в цей час відбулося знайомство Гулі з майбутнім чоловіком. Вона в цей час жила з матір'ю і вітчимом композитором Козицьким на Малопідвальній 13, вчилася в 53 школі.

Юхим Чеповецький в книзі "Колесо вперед, колесо назад", виданої в Чикаго, пише: "Одного разу на вечорі в Гуліній школі з'явився Альоша П'ятов - племінник знаменитого всесоюзного наркома П'ятова" шпигуна і зрадника Батьківщини "На наше запитання: "Чим зобов'язані Вашій персоні?" він відповів - "Брати, я прокажений, зі мною не спілкуйтесь!" у головах наших це все погано погоджувалося. Адже портрети його знаменитого дядька, П'ятова, носили на демонстраціях, виставляли в вітринах магазинів.

У нас "прокажених" немає, - увійшовши в коло тих хто обступив Альошу, сказала Гуля. Захист забезпечено. Пішли танцювати.

І захопила Альошу в танець. Я відзначив про себе - красива пара. Після вечора Гулю проводжав додому Альоша і стали вони бачитися щодня. По закінченні школи, після випускного вечора, Гуля нам оголосила - ми з Альошею одружилися. Хто хоче, приходьте на весілля.

Я був на весіллі. Гуліни батьки не поскупилися на частування. Альоша напився "до положення риз" і був відведений в Гуліну кімнату посеред торжества. Вином, як ми знаємо, він захоплювався і до цього.

Гуля на початку війни народила сина, якого ласкаво називали Їжачком. З батьками та сином вона евакуювалася з Києва, а потім, залишивши сина матері, пішла на фронт, де героїчно загинула.

А доля Альоші П'якова склалася вельми сумно. Коли почалася війна, НКВС ізолювало всі сім'ї репресованих. Його заслали в Норильськ. Коли він повернувся в 1956 р., Козицькі-Корольови його не прийняли, сказавши, що дитина не його, і знати його не бажають. Він опустився до невпізнання і, здається, в 50-ті роки помер".

Насправді Олексій Олександрович П'яков помер тільки в 1972 р.. Повернувшись із заслання, він став чоловіком Гуліної подруги - мистецтвознавця, пом. режисера, актриси Клавдії Аркадіївни Донської (1923-2002). Він був розумною, ерудованою людиною, але алкоголіком. Вона намагалася лікувати його, але безуспішно. У них часто бував Віктор Некрасов, вона познайомила Їжачка з батьком, але, на жаль, вони разом випивали. Довелося Донській розлучитися з чоловіком і він оселився з матір'ю, яка повернулася із заслання і отримала маленьку кімнату в комунальній квартирі №9 в будинку №30 на Тарасівській. Син дорікав матері за те, що вона не виїхала за кордон, як інші члени родини Терещенків, навіть бив її, а потім здав в будинок престарілих в Пущі-Водиці, де вона померла в 1968 р.. Їжачок став лікарем-анестезіологом в Залізничній лікарні. З батьком він не зустрічався і відмовився ховати його, коли той помер в 1972 р.. Поховав його мій сусід, син Донської на Байковому кладовищі.

У кв.10 будинку №30 жила сім'я професора Київського лісогосподарського інституту Зіновія Степановича Головянко (1876-1953). Він основоположник екологічного спрямування в захисті лісу від шкідливих комах. Цей напрямок ґрунтується на явищі стійкості лісу проти цих організмів. В екосистемі лісу діють фактори, які здатні утримувати їх на рівні нижче порогу шкодочинності. Завданням лісового господарства є не порушувати ефективність цих факторів у лісах природного походження і забезпечувати їх ефективність в лісах штучного походження.

Останнім часом екологічний підхід у захисті лісу набуває все більше визнання. Цьому сприяє усвідомлення негативних наслідків використання пестицидів і нездатність їх забезпечити надійний захист лісу від шкідливих комах.

№32. Не збереглися будинки №№32-36 - залишилися лише фотографії в книзі Галайба (стор. 325). Цікаву історію про будинок №32 розповіла Олена Натановна Рахліна.

У будинку №32 жила сім'я викладача музики Олександра Васильовича Семиченко, у яких була ціла шафа матеріалів, присвячених музичній історії родини. А почалася ця історія з його батька - Василя Семеновича Музиченко. Він був кріпаком князя Лопухіна, у якого в Корсунь-Шевченківському був свій оркестр. Кращим музикантам він давав освіту, привозив свій оркестр у Київ, де вони грали в залі Купецького зібрання Бетховена, Мендельсона, Вагнера. Після скасування кріпосного права весь оркестр перебрався до Києва, музиканти купили будинки, давали концерти. Василь Семенович, флейтист, який отримав музичну освіту в Петербурзі, вражав киян своєю віртуозністю і емоційністю. У 1873 р. він подружився з Лисенком, який познайомив його з Чайковським. Чайковський оцінив мистецтво Семиченко (він сам, навчаючись у консерваторії, грав на флейті). Він хрестив доньку Семиченко Катерину і дуже опікав його сина Олександра, який теж грав на флейті, допоміг йому вступити до Петербурзької консерваторії. Закінчивши її, Олександр Васильович Семиченко оселився на Тарасівській №32. Двічі на рік, буваючи в Києві при поїзді до сестри в Кам'янку, Чайковський завжди відвідував цей будинок, де його завжди радо зустрічали. У сім'ї пишалися тим, що Василя Семеновича Чайковський попросив зіграти щось з його репертуару, і йому так сподобалася трель, нагадую руладу на сопілці, що він ввів її в китайський танець балету "Лускунчик". У свій останній приїзд до Києва Чайковський диригував оперою "Євгеній Онегін". Наступного дня він приніс на Тарасівську свою сувенірну диригентську паличку чорного дерева з закінченням зі слонової кістки, яку йому подарували в Петербурзі. Він попросив Олександра Семеновича подарувати її тому музикантові, якого він вважатиме гідним. Незабаром Чайковський помер від холери, і довгі роки паличка була сімейною реліквією. У 1937 р. відбувся Перший Всесоюзний конкурс диригентів, на якому 1 місце не присуджували, а друге розділили Євген Мравинський і Натан Рахлін, 3 місце - Мелік-Пашаєв. Ці композитори на довгі роки визначили шляхи світового симфонізму. В авторській частині програми Рахлін виконував Чайковського. І Семиченко передав йому диригентську паличку Чайковського. Після смерті Рахліна вона зберігалася в музеї Пушкіна і Чайковського в Кам'янці.

А Семиченко залишався в Києві під час Великої Вітчизняної війни. Його старший син був одружений на єврейці і він відправив її з онуками в Корсунь-Шевченківський. Сусіди видали його, і майже 90-річного старого німці відправили в концтабір під Львовом. Він вижив і повернувся до Києва і помер у 1945 р. в 89 років. Похований на Байковому кладовищі.

У 70-тає рр. 19 століття десь на Тарасівській жив чудовий педагог, просвітитель, гуманіст Костянтин Дмитрович Ушинський (1824-1871). Він прожив у Києві три роки з свого короткого життя (він помер на 47 році життя), і встиг багато зробити за цей час. Життя його складалося важко. Він народився в 1824 р. на маленькому хуторі під Новгород-Сіверським в сім'ї дрібнопомісного дворянина, відставного військового. Його мати походила з українського роду

грецького походження - вона була племінницею Капніста. Незабаром після народження сина вона померла, і хлопчик ріс під наглядом ласкавої і доброї мачухи. Костя навчався у Новгород-Сіверській гімназії не надто старанно, більше віддавався мріям і не злобним витівкам, ніж гімназичним заняттям. Директор гімназії Томаківський (брат матері Максимовича) з'являвся в гімназії декілька разів на рік, але за ці кілька днів встигав викликати у гімназистів повагу до науки і любов до України. Під його впливом Костя починає старанно вчитися, вступає до Московського університету. Своєю метою 20-річний Ушинський вважає "Готувати уми! Розсіювати ідеї!". Він розуміє, що звільнити країну може тільки рух народних мас, а тому треба діяти для потомства, пробуджувати енергію народних мас. Для цього треба не втрачати хвилини даром. І він виробляє 10 правил для самовдосконалення: вставати в 4 ранку; читати для розуму; думати про справи. У нього все життя було багато ворогів.

У 22 роки Ушинський блискуче закінчив юридичний факультет Московського університету. Його призначають професором в Демидівський ліцей в Ярославлі. Він молодий, енергійний, сміливий, жадає перетворень. Він критикує стан викладання в Ліцеї і викладачів. Кому ж це може сподобатися? І не встиг він отямитися, як залишився без місця, без засобів до існування. Він зазнав поразки, але зрозумів, що його покликання - педагогіка. Він шукає місця, посилає прохання в 30 повітових училищ, він готовий вчителювати, де завгодно. Але місця немає. А вже є сім'я. У 25 років він одружився на знайомій з дитинства Надії Семенівні Дорошенко, власниці хутора з 12 дворів з панським будинком. У них народилися 3 сина і 3 дочки. Ушинський дуже любить дітей; літо вони проводять на хуторі дружини під Новгород-Сіверським. Він займається перекладами - цілими ночами сидить над ними заради жалюгідних копійок. Пише огляди зарубіжної преси в "Современник." І так цілих 5 років! У 1855 р. його, нарешті, запрошують в Гатчинський сирітський інститут. У ньому 20 років простояли закритими 2 великі шафи педагогічних книг. Це були книги колишнього інспектора Інституту - учня Песталотці. "Цим двом шафам я зобов'язаний в житті дуже, дуже багато чим" - пише Ушинський. Ледве дочитавши їх, він пише гарячу, може бути, найкращу свою статтю "Про користь педагогічної літератури". Він помічає простий закон - парадокс! "Виховання, якщо воно бажає щастя людині, повинно виховувати її не для щастя, а готувати до праці життя! Тільки працею може бути щасливою людина". І Ушинський переглядає всі основні елементи школи: її пристрій, підручники, методи викладання. Він не тільки розмірковує, як треба вчити, а й вчить сам. Він пише підручник "Дитячий світ", який не просто повідомляв знання, а розвивав, вчив думати, а, головне, був цікавий дітям. Він пише підручник російської мови "Рідне слово" - адже головне не західна чи древня, а рідна мова. Він мріє про 25 виданнях свого підручника, а їх вийшло 157 - більше 10 млн. книг! Таких тиражів не знали ні Пушкін, ні Толстой!

З Гатчини Ушинського з підвищенням переводять інспектором в Смольний інститут шляхетних дівчат. У ньому панують своєрідні порядки - вихованки не мали права ставити запитання, ніхто з них не читав ні "Євгенія Онегіна", ні

Гоголя, ні Лермонтова. Ушинський змінює ряд викладачів і саму систему викладання. І за короткий час дівчата змінилися, стали читати, думати, ставити запитання. Вихованка Водовозова отримала від матері такого листа: "Досі ти писала мені дерев'яні, офіційні листи, що глибоко засмучували мене. Якщо така зміна могла статися з тобою, яку я вважала зовсім скам'янілою, то це міг зробити тільки геніальний педагог". Але колеги не хотіли терпіти геніального педагога. На нього посипалися доноси: він приймав інститутського священика вдома, сидячи в халаті; він сидів на іспиті в присутності імператриці; він знайомив учениць з теорією Дарвіна! Його звинувачують у неблагонадійності. Кілька діб, майже не встаючи, Ушинський пише виправдання, щоб відновити добре ім'я, відвести загрозу від родини. Коли він приніс папір у Смольний, товариші по службі відсахнулися - він посивів за ці кілька страшних для нього днів і став харкати кров'ю.

З Інституту довелося піти. Правда, йому залишили старе утримання і послали у відрядження за кордон. 5 років він прожив з сім'єю в Швейцарії. Саме там він познайомився і подружився з Пироговим, теж пораненим на педагогічній роботі. За цей час, незважаючи на важку хворобу, Ушинський написав 2 із задуманих їм 3-х томів "Педагогічної антропології". Це перша енциклопедія для російських вчителів. У ній він показав, як виховувати і навчати ділову людину, і яким бути вчителю. Пізніше про нього говорили: "Як професія, педагогіка існувала і до Ушинського, але після Ушинського вона стала для людей покликанням, служінням, а не службою".

За рекомендацією Пирогова Ушинський в 1869 р. приїжджає до Києва, оселяється на Тарасівській вулиці. А в 1871 р. на нього обрушилося найбільше його нещастя. Старший син його Павло, улюбленець батька, який щойно блискуче закінчив гімназію, смертельно поранив себе на полюванні. Дізнавшись про це, Ушинський зомлів і більше вже не вставав. Він помер у 47 років - у цьому віці Песталотці ще по-справжньому не починав своєї педагогічної діяльності, а Пирогов тільки приступав до неї. Як багато міг би ще зробити Ушинський! Згідно з його заповітом, він похований на території Видубицького монастиря, на його могилі посаджений каштан.

Але якщо невідомий будинок, в якому жив Ушинський, то точно відомий будинок, в якому народився Максим Рильський.

№21. Сам фасадний будинок не зберігся, у дворі - нова елітна будівля 21(б). Фасадний будинок, належав Ігнатію Климентійовичу Каменському, у якого в кінці 19 століття знімав квартиру поміщик села Романівка Фадей Розеславович Рильський (1840-1902). Він народився в 1840 р. в с. Ставище на Київщині в родині багатого і родовитого польського шляхтича. Закінчила 2 Київську гімназію, вступив на історико-філологічний факультет Київського університету, де відразу ж став лідером серед студентів-поляків, президентом польського земляцтва. Але під впливом Антоновича він перейнявся ідеєю хлопоманства і відійшов від польського середовища, а з часом став справжнім українцем. Закінчивши в 1863 р. Київський університет, жив у селі Романівка Сквирського повіту, звідки часто навідувався до Києва. Він займався етнографічними та економічними

дослідженнями, поєднуючи їх з антиурядовою пропагандою. Він був одним із засновників Старої громади, викладав у недільних школах. Помер у 1902 р., похований у Романівці. У цьому будинку №21 в 1895 р. народився його син Максим Рильський - чудовий поет і чудова людина. Він притягував людей як магнітом. Його не раз дорікали в "непротивленню злу" і надмірному лібералізмі у ставленні до людей. Він віджартовувався: "Я, знаєте, невинуватий. Навчався лібералізму у Христа, Короленка та Луначарського. Непогана компанія". Його улюбленим висловом було: "Сім разів подумай про кого-небудь погано, а на восьмий зроби йому хороше". Він допоміг дуже багатьом людям. Був щасливий, коли вдавалося відновити справедливість, звільнити невинного з в'язниці або з іншої біди. Він був депутатом, і різні, не завжди чесні люди приходили до нього на прийом. Один молодий чоловік, який представився племінником Купріна, отримав від нього велику суму грошей. Хоча афера була очевидною, відмовити Рильський не міг, і сам над собою підсміювався.

Дейч згадує, що Максим Рильський "був одним з найбільш дотепних людей, яких я зустрічав у житті. Його листи так і іскряться гумором. В серпні 1948 р. ми з дружиною жили в Ірпені, а Максим Тадейович з Катериною Миколаївною повинні були поїхати до Москви. Ми дали їм ключі від своєї квартири. Повернувшись з Москви, Рильський надіслав нам лист, нібито відправленого нашою кішкою Машкой! "Олександрю Йосиповичу Дейчу і поважній його дружині Євгенії Кузмінічній від кішки Машки всеподданіческе донесення:

Божественні мої господарі!

Не порадившись зі мною, ви дозволили оселитися в нашій квартирі старим балувням Рильським. Спочатку мене це дуже хвилювало, тим більше, що мені були відомі деякі ідейні зриви у творчості Рильського. Але за допомогою непоганої шинки і пристойних відбивних нашим тимчасовим постояльцям вдалося встановити зі мною добросусідські відносини, які в результаті переросли в щире дружбу. Я вирішила закрити очі на деякі їхні непорядні витівки. Моя скромність зміцнила нашу дружбу. Не без сліз проводжаючи згаданих Рильських в їх родовий маєток Київ з містечком Ірпенем, шлю вам низький уклін і найбільш душевне муркотіння. Власною лапкою Машка. Передаю ключі та листи. Як сумно бути самотньою! 4.08.1948 р."

В останні роки життя Рильський багато думав про етичну цінність добра. Що любити і що ненавидіти? На це питання так чи інакше відповідають усі письменники світу. У циклі віршів Максима Рильського "Таємниця осіннього міста" є вірш "Що я ненавиджу і що я люблю."

№№23-25. Будинок побудував в 1900 р. арх. Крауз як прибутковий будинок дворянина Віталія Венедиктовича Панфіловича. Фасад оформлений в стилі Київський ренесанс. Портал фланкують колони коринфського ордера, над входом - жіночий маскарон, великі підвіконні вставки. У цьому будинку жила дружина Льва Смиренка - Альдона Емільтевна Смиренко з синами Платоном і Володимиром. Історія їхнього знайомства романтична. Лев Платонович в молодості грішив революційними ідеями, був в комуні Дебогорія-Мокрієвича, потім увійшов до групи "Чорний переділ". Його видав провокатор, і після року,

проведеного в Лук'янівській в'язниці, його засилають в Іркутську губернію. Там він захворів на тиф; його виходила і полюбила польська революціонерка Альдона Емільєвна Грежецька. Вони обвінчалися в тюремній церкві. І після повернення із заслання Лев Платонович не мав права жити в Києві. Він жив у Млеєві, Городищі. А синам треба було вчитися. Ось тому й поселяється Альдона Емільєвна з синами на Тарасівській. Вони жили в кв.19, але зараз будинок повністю перепланували, і важко визначити, чи була ця квартира в самому будинку або в знесеному флігелі (була наскрізна нумерація).

Лев Платонович Симиренко був садівником, він заснував знамениту Млеєвську садово-городню станцію, вивів багато нових плодових сортів, у тому числі знаменитий "Ренет Симиренка" Він був убитий пострілом чекіста у власному будинку в святий вечір 1920 р.. А його дружина Альдона Емільєвна ще в 1904 р. переїхала з синами в Київ. Жили вони на вул. Жилянській 31, а потім на Тарасівській №23-25. Хлопчики навчалися в приватній гімназії Валькера на нинішній вул. М. Коцюбинського. Володя вступив на сільськогосподарський факультет Київського політехнічного інституту, під час Першої світової війни він був у Всеросійському земському союзі, воював на румунському фронті. Цей досвід став у нагоді, коли в 1920 р. після трагічної загибелі батька він очолив Млеєвську станцію. Він організував і очолив Інститут садового і ягідного господарства в Китаєво, був професором Київського політехнічного інституту, Уманського і Полтавського сільськогосподарських інститутів. Та ось біда - він був не згоден з методами Мічуріна: вважав, що його методи не забезпечують тривалого збереження достоїнств сортів. І в ніч на Різдво 7 січня 1933 р. його заарештували і засудили до розстрілу. 11 місяців провів він у камері смертників, потім був відправлений до колонії. Його звільнили. 31 грудня 1937 р. він поїхав до Москви, і відразу на вокзалі новий арешт. 18 вересня 1938 р. Володимир Львович Симиренко був розстріляний. Йому було 46 років. Так загинув видатний український вчений, садівник, селекціонер, генетик, блискучий організатор, яскрава особистість, організатор чинного досі інституту, який провів дитинство і юність в цьому будинку.

Час довів справедливість позиції В.Л. Симиренка в суперечці з Мічурінім: мічурінські сорти давно забуті, а сорт яблук, створений В.Л.Симиренко, "Слава победителю" популярний до цих пір.

Залишилася його дружина Марія Демидівна Уляченко-Цехівська (1890-1979) - вчителька, активний діяч Українського червоного хреста, і діти - Тетяна та Олексій. Вони опинилися в окупованому Києві без засобів до існування і з унікальним рукописом наукової праці Володимира Львовича Симиренка "Часткове сортознавство плодових культур", яка була написана ще в 1932 р. на 1242 сторінках машинописного тексту. Цей єдиний екземпляр і частину батьківського архіву пронесла на своїх дитячих плечах через всю Європу, а потім - через океан до Канади дочка Тетяна. Марія Демидівна зуміла дати дітям вищу освіту. Олексій Володимирович (1931-1979) став професором Міннесотського і Пенсільванського університетів з теорії суспільних наук, а донька закінчила 2 навчальних заклади, знала багато мов, працювала в Міністерстві закордонних

справ Канади. Вона успадкувала від батька працьовитість, енергію і безмежну любов до України. У 1991 р. вона привезла в Україну рукопис батька, який побачила світ через 63 роки після написання – в 1995 р. Тетяна Володимирівна померла в 2002 р..

Пов'язаний будинок №23 з ім'ям чудової поетеси Срібного століття Анни Ахматової (1889-1966), хоча флігель, в якому вона жила, знесли. Ахматова кілька років жила і вчилася в Києві. Тут вона прожила останній клас у Фундуклеївській гімназії, яку закінчила в 1907 р.. Вона жила у старшого брата, який одружився на її улюбленій кузині Нані Змунчіло. Після гімназії постає питання про майбутню спеціальність. Сім'я жила бідно, так що треба було вибирати професію, яка дозволить себе утримувати. У Києві було не так багато варіантів для дівчини з дворянської сім'ї. Вона могла стати бонною, гувернанткою, класною дамою, навіть викладати в гімназії. Але для Анни Андріївни це не підходило. Вона не любила дітей, в її віршах, мабуть, був тільки один вірш, присвячений синові сусідки Валі Смирнову, який загинув при обстрілі Ленінграда в 1942 р..

"Постучи кулачком – я открою,
Я тебе открывала всегда.
Я теперь за высокой горою,
За пустыней, за ветром и зноем,
Но тебя не предаю никогда".

Його іноді залишала мати у Ганни Андріївни. Одного разу, йдучи, залишила вона котлети, щоб Ганна Андріївна нагодувала Валю. Та посадила його за стіл, поставила перед ним котлету, але він, покрутивши її в руках, запустив в кут. Другу котлету спіткала та ж доля. Після третьої котлети Ахматова вдумливо сказала: "Валя, по-моєму, Ви зовсім не любите котлет".

У 1906 р. від туберкульозу вмирає старша сестра Інна, важко перехворіла в Києві і Аня. І в неї з'являються зовсім похмурі думки щодо своєї долі, Сергію Володимировичу фон Штерну: "Не знаю, чи чули Ви про мою хворобу, яка забрала в мене надію на можливість щасливого життя. Я хворіла легенями, і, може бути, мені загрожує туберкульоз. живемо в крайній нужді, доводиться мити підлоги, прати. Ось воно, моє життя! Гімназію скінчила дуже добре. Лікар сказав, що курси - смерть. Ну і не йду - маму шкода!"

Проте, на сімейній раді вирішують, що їй підходить служба помічника нотаріуса. Це престижно - і юридичні знання, і друкарська машинка, і вміння дати кваліфіковану пораду. І Анна Андріївна в 1907 р. вступає на юридичний факультет Вищих жіночих курсів, які розташовувалися в той час на Фундуклеївській 55. Анна Андріївна поселяється ближче до Курсів - в Латинському кварталі, де охоче селяться студенти та курсистки. Жили і харчувалися вони вкрай скромно, на вечірках пили тільки чай з бутербродами, але це не рятувало від пліток. Вважалося, то курсистки вульгарні і неохайні, їм забороняли викладати біологію, щоб вони не дізналися про стать. Довго

дебатовалося питання, чи можна приймати дівчат на юридичне відділення - адже там розглядаються сімейні справи, розлучення.

Три роки навчається на юридичному факультеті Вищих жіночих курсів. В автобіографічних нотатках вона пише: "Поки доводилося вивчати історію права і латинь, я була задоволена, коли ж пішли чисто юридичні предмети, я до курсів охолонула". Близьких подруг у неї не було. Вона буває в гостях у брата, дружині якого присвячує свої перші вірші.

Її перший вірш "На руці його багато блискучих кілець" опублікував Гумільов у Парижі в журналі "Сіріус" у кількості 50 примірників. Вона й не припускала, що він дійде до Росії і викличе такий ажіотаж. Сюди на Тарасівську приходить лист від батька - відставного інженера-механіка флоту Андрія Антоновича Горенко, який заборонив їй ганьбити його ім'я. З тих пір і бере вона псевдонімом прізвище улюбленої бабусі:

"Мне от бабушки – татарки
Были радостью подарки".

У Києві відбувається важлива подія в житті Ахматової – 25 квітня 1910 р. в Миколаївській церкві Нікольської слобідки вона вінчається з Миколою Гумільовим.

Три в столовой пробило,
Хочешь знать, как всё это было? –
И прощаясь, держась за перила,
Она словно с трудом говорила:
"Это всё... Ах нет, я забыла,
Я люблю вас, я вас полюбила
Ещё тогда" -
"Да" (1910)"

Царскосельська гімназистка Аня Горенко вперше зустрілася зі своїм майбутнім чоловіком в 1903 р..

"В ремешках пенал и книги были,
Возвращалась я домой из школы
Эти липы, верно, не забыли
Нашей встречи, мальчик мой веселый".

Йому було 17 років, їй - 14 років, вік Ромео і Джульєти. Ця зустріч одразу перейшла у Гумільова в палку закоханість, а от Аня досить холодно поставилася до залицянь некрасивого довготелесого підлітка і не погоджувалася на шлюб цілих 7 років. Він кілька разів робив їй пропозиції, але вона відповідала відмовою. У 1907 р. вона пише чоловікові померлої сестри: "Я вирішила повідомити Вам про подію, яка має докорінно змінити моє життя. Я виходжу заміж за друга моєї

юності Миколу Степановича Гумільова. Він любить мене вже 3 роки, і я вірю, що моя доля - бути його дружиною. Чи люблю я його - я не знаю, але здається мені, що люблю. А він так пристрасно любить мене, що навіть страшно. Якщо тато буде проти мого шлюбу, я втечу і таємно обвінчаюся. Швидше б закінчити гімназію! Гумільов - моя доля, і я покірно віддалася їй. Я клянусь Вам всім для мене святим, що ця нещасна людина буде щасливою зі мною".

"Я умею любить.
Умею покорной и нежною быть,
Умею заглядывать в очи с улыбкой.
Я умею любить. Я обманно стыдлива,
Я так робко нежна и всегда молчалива,
Только очи мои говорят,
Они ясны и чисты,
Так прозрачно лучисты,
Они счастье сулят".

Але й в 1907 р. Ахматова відмовляє Гумільову. Він 7 разів робить їй пропозицію, вона 6 разів відмовляє. І погоджується тільки в 1910 р..

"Я сошла с ума, о мальчик странный,
В среду, в 3 часа!
Уколола палец безымянный
Мне звенящая оса.
Я её нечаянно прижала,
И казалось, умерла она,
Но конец отравленного жала
Был острей веретена.
О тебе ль заплачу странном,
Улыбнётся ль мне твоё лицо?
Посмотри! На пальце безымянном
Так красиво гладкое кольцо".

У 1910 р. молоді Петербурзькі поети - Гумільов, Кузьмін і Олексій Толстой приїжджають до Києва на вечір "Острів мистецтв". Але публіка була вороже налаштована газетами, в яких були натяки на дещо з інтимного життя поетів, і вечір скандально провалився. Це дуже сильно подіяло на Гумільова - він після цього 3 роки не виступав. А за тиждень до цього сталася дуель між Гумільовим і Волошиним, що дав йому ляпаса, яка викликала скандальний інтерес. Ахматова була обурена як можна дати ляпас поетові?! Дізнавшись про провал вечора, вона дає згоду на шлюб, скріплюючи його клятвою в Софіївському соборі.

"В киевском храме премудрости Бога,
Припав к солее, я тебе поклялась,

Что будет моею твоя дорога,
Где бы она не вилась".

І ось 25 квітня 1910 р. відбулося їх весілля, після якого вони їдуть у Париж, потім до Петербурга. Але союзу Ахматова-Гумільов не судилося стати щасливим. Вони були занадто рівновеликими, занадто талановитими, щоб прощати один одному і терпіти.

"Из логова змиева,
Из города Киева
Я взял не жену, а колдунью
Я думал – забавницу,
Гадал – своенравницу,
Весёлую птицу певунью.
Покликаешь – морщится,
Обнимешь – топорщится,
А выйдет луна – затомится.
И смотрит, и стонет,
Как будто хоронит
Кого-то – хочет топиться.
Твержу ей: крещенному
С тобой по-мудреному
Возиться с тобой мне не в пору;
Снеси-ка истому ты
В Днепровские омуты,
На грешную Лысую гору,
Молчит – только ёжится,
И всё ей не можется,
Мне жалко её виноватую,
Как птичку подбитую,
Березу подрытую,
Над пропастью Богом залятую."

Києву присвячено Ахматовій, написане влітку 1914 р., коли вона гостювала у матері у Дарниці.

"Киев
Древний город словно вымер,
Странен мой приезд.
Над рекой своей Владимир
Поднял черный крест.
Липы шумные и вязы
По садам темны,
Звезд иглистые алмазы

К Богу взнесені.
Путь мой жертвенный и славный
Здесь закончу я,
И со мной лишь ты, мне равный,
Да любовь моя".

Ахматова страждала від нескінченних зрад чоловіка, а він не міг змиритися з тим, що його тендітна дружина нітрохи не поступається йому в поезії. Незабаром після народження єдиного сина Льови, вони розлучаються.

Знесений будинок №27 (Галаба).

№29\50. Садиба належала Еразму Сигизмундовичу Філоновичу. Зараз живе член клубу, д.х.н. Наталія Дмитрівна Іванова. Турист, фотограф, лектор.

Кутовий 40\52. Нічого не знайшла.

Йдемо до Либіді.